

Academiejaar 2018 – 2019

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN

FACULTEIT TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

**Discriminatie van etnische minderheden in de
Belgische samenleving en nationaliteitsgevoel bij fans
van de Rode Duivels**

Student: Luca Van Kerckhoven

Masterproef voorgedragen tot het
behalen van de graad van:

Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Promotor: Prof. Dr. Walter Weyns

Co-promotor: Dr. Jan Van Gestel

Medebeoordelaar: Dr. Matteo Balliauw

Academiejaar 2018 – 2019

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN

FACULTEIT TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN

**Discriminatie van etnische minderheden in de
Belgische samenleving en nationaliteitsgevoel bij fans
van de Rode Duivels**

Student: Luca Van Kerckhoven

Masterproef voorgedragen tot het
behalen van de graad van:
Master in de Sociaal-Economische Wetenschappen

Promotor: Prof. Dr. Walter Weyns
Co-promotor: Dr. Jan Van Gestel
Medebeoordelaar: Dr. Matteo Balliauw

Abstract

This study has two major dimensions. Firstly we investigate the relationship between the national identification of a Belgian football fan and personal affection towards the Belgian national football team, the 'Red Devils'. Secondly we investigate possible discriminating and racist behaviour by fans towards ethnic minorities in Belgian society and towards football players of the Red Devils with a different ethnic origin. A body of qualitative studies points to the fact that collective mass supporting for national teams diminishes social differences among inhabitants. Belgium has a strong and problematic social diversity therefore this study quantitatively empirically investigated whether Belgian football fans' attitudes are affected by the Red Devils. Data was collected from 450 fans (331 valid results) through an online survey in November 2018 following two competitive games of the Red Devils. Hypotheses were formulated and tested through analysis with SPSS. We found that the national identification positively correlates with affection for the Red Devils. Strong feelings of regionalism (e.g. Flemish Nationalism) don't make fans support the national Red Devils any less. Sport results of the national team have no significant effect on the national stock market. Most importantly we found that, explicitly fans do not discriminate Red Devils with a different ethnic origin but implicitly they do discriminate them. Subsequently it seems that contributing to society, e.g. being a football player for your country, grants an individual more tolerance from others instead of discrimination. Finally we found socio-demographic factors to be influential. Older fans are more often racist than younger fans when it comes to ethnic minorities in society but not when it comes to immigrant Red Devils. The socio-economical status of a fan is positively correlated with a more tolerant attitude towards ethnic diversity.

Key Words: Fan behaviour, Nationality, Racism, Discrimination, Football, Attitude, Ethnic diversity, Belgium, Red Devils

Voorwoord

Als Master student Sociaal-Economische Wetenschappen zijn onderwerpen om te onderzoeken talrijk. Dit is eigen aan deze brede opleiding die zijn studenten klaarstoomt om multidisciplinair te werk te gaan. Bij het overlopen van de door professoren voorgestelde thesis-onderwerpen werd ik enkele keren aangetrokken tot onderwerpen, maar nooit helemaal verleid. Tot ik botste op onderwerpen die te maken hebben met de sociaal-economische aspecten van de sportwereld. Eureka! Gezien mijn persoonlijke liefde voor sport leek dit een ideaal domein voor een onderwerp. Ik beoefen zelf graag voetbal, tennis en hardlopen. Daarnaast sta ik open voor eender welke fysieke uitdaging die mijn hartslag opdrijft. Ik kwam tot het besef dat ik, ondanks al het positieve van de brede opleiding SEW, toch eens een meer gespecificeerde weg zou moeten inslaan in mijn academische ontwikkeling. Daarom zocht ik naar een promotor die mij wou begeleiden met een sport-thesis. Die thesis zie ik tevens als een sleutel die deuren kan openen voor wanneer ik in de toekomst aan de slag wil gaan in de professionele sportwereld. Er werd een vraag gesteld door Alain Goblet, financieel adviseur van enkele Rode Duivels, aan de Universiteit Antwerpen, om onderzoek te doen naar waarom fans zich verschillend opstellen t.o.v. verschillende Rode Duivels. Deze vraag kwam bij Dr. Matteo Balliau terecht die het op zijn beurt doorspeelde aan Prof. Dr. Walter Weyns en Dr. Jan Van Gestel. Na wat e-mailverkeer en een aangenaam persoonlijk onderhoud zijn Jan, Walter en ik in zee gegaan om te werken aan de thesis. Ik wil beide aimabele heren hier graag ten zeerste voor bedanken en voor de fantastische begeleiding die ze mij hebben gegeven tijdens de scriptie. Hun academische kennis, creativiteit, punctuele communicatie, medeleven en motivatie hebben een prominent aandeel in de realisatie van deze thesis. Daarnaast dien ik Ive Marx en Dries Lens te bedanken voor de begeleiding en ondersteuning die ze bieden met het werkcollege rond de thesis. Elke Claessens en Dimitri Mortelmans worden hartelijk bedankt voor hun tips en advies bij de statistische analyses. Ze hebben me een duwtje in de rug gegeven. Verder moet ik Peter Bossaerts (CEO), Filip Van Doorslaer (Directeur Events) en de medewerkers van de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek, in het bijzonder bij het faciliteren van de data-verzameling. Tenslotte wens ik mijn familie, mijn partner en haar familie en mijn vrienden te bedanken voor de hulp die ze op veelvuldige manieren boden.

Inhoudsopgave

Abstract	4
Voorwoord.....	5
1. Inleiding	8
1.1 Maatschappelijke relevantie	8
1.2 Probleemstelling	10
1.3 Structuur van de masterproef	11
2. Begrippen.....	11
2.1 Opzet en context van de masterproef	11
2.2 Definiëring van de begrippen	12
2.2.1 Identiteit en identificatie	12
2.2.2 Nationale identiteit.....	13
2.2.3 Objectieve nationale identiteit.....	14
2.2.4 Nationale identificatie.....	14
3. Literatuurstudie	15
3.1 Ingebeelde samenlevingen	15
3.2 Sport, samenleving en politiek.....	17
3.3 Etnische minderheden in de Belgische samenleving	20
3.3.1 De houding van fans ten opzichte van etnische minderheden	21
3.3.2 De houding van fans ten opzichte van Rode Duivels met een andere etnische achtergrond.....	24
3.3.3 De houding van fans ten opzichte van etnische minderheden en nationaliteitsgevoel	27
4. Onderzoeksvragen en hypothesen	28
4.1 De centrale onderzoeksvraag	28
4.2 De secundaire onderzoeksvragen	28
4.2.1 Eerste secundaire onderzoeksvraag.....	28
4.2.2 Tweede secundaire onderzoeksvraag.....	29
4.2.3 Derde secundaire onderzoeksvraag	29
4.2.4 Vierde secundaire onderzoeksvraag	30
4.2.5 Vijfde secundaire onderzoeksvraag.....	30
5. Data & methoden.....	32
6. Resultaten.....	34
6.1. Beschrijvende statistiek.....	34
6.2 Testen van de hypothesen	34
6.2.1 Hypothese 1	34
6.2.2 Hypothese 2	34
6.2.3 Hypothese 3	34
6.2.4 Hypothese 4.....	35
6.2.5 Hypothese 5	36
6.2.6 Hypothese 6	37
6.2.7 Hypothese 7	39
7. Discussie	43
8. Conclusie.....	47
9. Bibliografie.....	48
10. Bijlagen	53
10.1 Bijlagen bij hypothese 1	53
10.2 Bijlagen bij hypothese 2	53

10.3 Bijlagen bij hypothese 3	54
10.4 Bijlagen bij hypothese 4	56
10.5 Bijlagen bij hypothese 5	57
10.6 Bijlagen bij hypothese 6	58
10.6.1 Bijlagen bij hypothese 6a	59
10.7 Bijlagen bij hypothese 7	59
10.7.1 Bijlagen bij hypothese 7a	59
10.7.2 Bijlagen bij hypothese 7b	60
10.7.3 Bijlagen bij hypothese 7c	62
10.7.4 Bijlagen bij hypothese 7d	64
10.7.5 Bijlagen bij hypothese 7e	64
10.7.6 Bijlagen bij hypothese 7f	67
10.8 Survey	68

1. Inleiding

Het is tegenwoordig erg vanzelfsprekend dat voetballers van over de hele wereld in Europese voetbalcompetities spelen. Dit fenomeen is niet recent, want al sinds het begin van de 20ste eeuw zijn er voetballers die niet in hun thuisland blijven spelen. Het fenomeen is echter wel gegroeid en is nu veel meer aanwezig. Het gaat gepaard met de globalisering van de wereld. In het begin van de 20ste eeuw speelden er dus nog veel meer autochtone spelers voor de clubs in de binnenlandse competities. Eén van de bekendste en beste Europese voetballers van die tijd was de Portugees Eusébio Da Silva Ferreira. Zijn nationaliteit dient echter genuanceerd te worden. Eusébio is namelijk geboren in Mozambique, een voormalige Afrikaanse kolonie van Portugal. Hij had een zwarte huidskleur en werd 'De Zwarte Parel', 'De Parel van Mozambique' of 'Zwarte Panter' genoemd. Hij werd in 1961, op 19-jarige leeftijd, gecontracteerd door de in Lissabon gevestigde voetbalclub SL Benfica en debuteerde datzelfde jaar nog voor de Portugese nationale voetbalploeg. Eusébio werd met Benfica veelvoudig landskampioen en hij werd veelvoudig Portugees topschutter. Ook op Europees niveau won hij individuele en collectieve prijzen. De voetbalheld leefde van 1942 tot 2014. Na zijn dood waren er drie dagen van nationale rouw in Portugal. Tevens werden zijn stoffelijke overschotten als eerste en enige sportman ooit overgebracht naar het Nationaal Pantheon in Lissabon, een laatste rustplaats voor individuen die een prominente bijdrage hebben geleverd aan de natie. Het feit dat Eusébio geen autochtone Portugees was, lijkt geen probleem te zijn. Zijn sportieve prestaties voor Portugese instituties maakten het opportuun om hem de Portugese nationale identiteit toe te kennen. Men kan zich afvragen of er een even ontvankelijke houding is ten aanzien van Portugezen afkomstig uit voormalige kolonies die géén grootse bijdrage leverden aan de samenleving.

1.1 Maatschappelijke relevantie

Voetbal is wereldwijd erg populair. Volgens Stokvis (1989) zijn er verschillende verklaringen voor de populariteit van de sport. Een historische verklaring is dat voetbal afkomstig is uit het Engeland van de 19de eeuw en er een grote bewondering was voor de levenswijze in de welvarende, koloniale grootmacht Groot-Brittannië. Voetbal werd in die periode overgenomen door andere West-Europese landen en wijdverspreid op het continent. Een meer psychologische verklaring is het feit dat mensen genoeg halen uit het trappen tegen een bal, alsook dat er in voetbal maar weinig doelpunten worden gescoord en dat de emotionele ontlading bij een doelpunt daarom groter is dan in andere sporten (Stokvis, 1989). Over het algemeen is voetbal niet weg te denken uit de sportbeoefening. Voetbal kan mensen emotioneren hoewel het in zijn beginsel slechts een spel met een bal is. Het feit dat de sport zo krachtig is van invloed op grote massa's in de samenleving maakt er een sociologisch fenomeen van dat relevant is om te onderzoeken voor sociale wetenschappers. Een omvangrijk onderdeel van die grote massa's zijn voetbalfans. Fans hebben vaak een

persoonlijke voorkeur voor een bepaalde club, recreatief en/of professioneel. Deze voorkeur hebben ze gemeen hebben met andere fans, waarmee ze zich associëren en identificeren. Daarnaast kunnen ze bijkomend ook fan zijn van het nationale elftal van hun land. In België is er bijvoorbeeld een officiële supportersclub voor de Rode Duivels, '1895' genaamd. Wanneer zo'n nationale elftallen wedstrijden spelen, dan komen burgers met verschillende demografische kenmerken samen om het team te steunen, in het bijzonder bij wedstrijden die gespeeld worden op internationale toernooien. Mensen in de ganse natie troepen samen op openbare plaatsen om te kijken, te supporteren en emoties te delen. Erg recent, in juni 2018, speelden de Belgische Rode Duivels, het Belgische nationale voetbalteam bij de mannen, nog een wereldkampioenschap in Rusland. Dit leidde tot heuse volksfeesten doorheen heel België. In de grotere Belgische steden vinden de festiviteiten plaats in 'fandorpen' (bijv. Hyundai Fan Village op de Scheldekaaien in Antwerpen). Dit was echter geen nieuw fenomeen. Ook tijdens het EK 2016 in Frankrijk en het WK 2014 in Brazilië vonden deze volksfeesten plaats. Een team dat heel de maatschappij beïnvloedt, is automatisch een relevant onderwerp om sociaal-economisch onderzoek naar te verrichten.

Echter voetbal is niet alleen maar positief. Het kent namelijk ook zijn problemen. Het meest voor de hand liggende probleem is dat van het hooliganisme. De definitie hiervan is volgens Frosdick en Marsh: "Voetbal hooliganisme bestaat uit het gewelddadige en asociale gedrag dat gesteld wordt door een minderheid van de voetbalfans" (Frosdick & Marsh, 2013, p.25, eigen vertaling). In dit onderzoek wordt echter niet het algemene voetbal hooliganisme onderzocht, maar een onderdeel ervan: racisme en discriminatie. In zo goed als alle besturen van organisaties zijn racisme en discriminatie problemen die worden aangekaart. Daarom is het belangrijk om ook in de context van het voetbal racisme en discriminatie t.o.v. etnische minderheden te onderzoeken. Dergelijk gedrag wordt niet getolereerd door de overheid, die tracht dit te bestrijden. Discriminatie is in België namelijk bij wet verboden en het is strafbaar. Ter illustratie, al sinds 1981 heeft België een antiracismewet. Daarnaast bestaat ook sinds 1993 het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, dat nu gekend is als de organisatie 'Unia' (Belgische Federale Overheidsdiensten, 2019). Omdat de voetbalwereld deze problematiek ook ervaart, werd hier reeds geld en aandacht aan besteed door de internationale organisatie die het voetbal organiseert: de 'Fédération Internationale de Football Association' (FIFA). Ook de Europese organisatie van het voetbal, de 'Union of European Football Associations' (UEFA), bestrijdt de problemen. Ze ondernemen antiracisme-campagnes en hebben hier ook een duidelijk afkeurend beleid over uitgeschreven. Voorbeelden zijn de 'FIFA Anti-Discrimination Days' en 'UEFA's Respect Campaign' (Winner, 2013). Voor een efficiënte bestrijding en sensibilisering van dit probleem door de voetbal instituties is er inzicht nodig dat wetenschappelijk gestaafd is. Op deze manier kan ons onderzoek een aanvulling bieden. De wetenschappelijke leemte die we trachten te vullen met dit werk is eveneens relevant voor deze organisaties en de maatschappij.

Tenslotte, kwam de onderzoeksvraag van dit werk tot stand mede op vraag van de professionele wereld. Alain Goblet, financieel adviseur van onder andere Romelu Lukaku en Axel Witsel, vroeg zich af waarom de ene speler bij de fans meer krediet krijgt dan de andere. Hij opperde een verband tussen de verschillende etnische achtergronden van de spelers en de variërende houding van de fans ten opzichte van de spelers. Hij contacteerde hiervoor de Universiteit Antwerpen. Met dit onderzoek wordt er een antwoord geformuleerd op een vraag van de professionele wereld. Tevens kunnen de resultaten van dit masterproefonderzoek in het belang zijn van allerlei stakeholders in het Belgische voetbal. Bijvoorbeeld persoonlijke adviseurs van spelers, makelaars, sponsors, de gewestelijke voetbalbonden en de nationale voetbalbond.

1.2 Probleemstelling

België is een land met een grote sociale differentiatie. Deze uit zich taalkundig, etnisch en geografisch. Er zijn bijgevolg verschillende afgescheiden bevolkingsgroepen in België. Door de staatshervormingen die België onderging in de 20ste eeuw kregen de regio's meer autonomie en begonnen ze, voornamelijk in Vlaanderen, aan een eigen natie-versterkende project (Maddens, Billiet & Beerten, 2000). De politieke elite beweert dat België en de regio's complementair zijn want het zou een probleem zijn voor de centrale overheid mocht de samenleving zich opsplitten. Een georkestreerd samenhorigheidsgevoel aanwakkeren is geen sinecure voor een overheid. De separatistische ideeën die leven bij een deel van de bevolking om bijvoorbeeld het land te splitsen in Vlaanderen en Wallonië, zijn al lange tijd politieke agendapunten. De grootste federale en Vlaamse partij ten tijde van schrijven van deze scriptie, de N-VA (Nieuw-Vlaamse Alliantie), rekent dit tot hun visie voor de toekomst van België. Er stelt zich dus een duidelijk probleem bij de bevolking over de manier waarop de democratische Belgische staat momenteel georganiseerd is. Niet enkel vormt deze geografische en taalkundige scheiding tussen Vlamingen en Walen een probleem in België. Ook de gespannen verhouding tussen autochtone inwoners en etnische minderheden in de samenleving is een zorgwekkende realiteit. Een verhoogde spanning op sociaal-cultureel, etnisch en religieus vlak vanwege de toegenomen diversiteit wordt in heel West-Europa waargenomen (Grever & Ribbens, 2007). De recente vluchtelingencrisis zorgt volgens Park (2015) voor een heropleving van ethnocentrisch nationalisme, al ziet ze ook ondersteunende projecten vanuit de linkse politiek. Wat in ieder geval zeker is, is dat er migratie is en dat die tot diversiteit en verdeeldheid leidt in Europese samenlevingen. De moeizame integratie van immigranten, kinderen en kleinkinderen van immigranten zorgt ervoor dat ze niet op dezelfde manier kunnen meedraaien in de Belgische samenleving zoals autochtone inwoners dat doen. Een beperkte integratie kan tot discriminatie en racisme leiden. Met dit onderzoek wordt getracht de invloed van de Rode Duivels op de nationale identiteit en identificatie te ontdekken. De vraag wordt gesteld of de Rode Duivels in staat zijn om de sociale scheidingen tussen de verschillende groepen in België te doen afnemen en of een nationaal voetbalelftal een instrument is om een nationaliteit te versterken en burgers van een land dichter bij elkaar te brengen.

1.3 Structuur van de masterproef

De scriptie is opgebouwd op de volgende manier. In hoofdstuk 2 wordt duidelijk afgebakend waar dit onderzoek zich op richt en worden de begrippen gedefinieerd. In hoofdstuk 3 wordt de literatuurstudie weergegeven, waarna in hoofdstuk 4 centrale en secundaire onderzoeksvragen worden gesteld met bijhorende hypothesen. In hoofdstuk 5 worden de data en kwantitatieve methode uitgelegd. Tenslotte worden de resultaten besproken (hoofdstuk 6), wordt er een discussie gevoerd (hoofdstuk 7) en wordt er geconcludeerd (hoofdstuk 8). Referenties kunnen worden teruggevonden in hoofdstuk 9, bijlagen in hoofdstuk 10.

2. Begrippen

2.1 Opzet en context van de masterproef

In deze scriptie wordt het gedrag van voetbalfans onderzocht. Specifiek worden fans van het Belgische mannelijke nationale voetbalteam onderzocht. Verder in het werk zal naar dit team steeds verwezen worden als ‘de Rode Duivels’.

Het gedrag van voetbalfans wordt in dit werk via twee specifiekere perspectieven onderzocht. Ten eerste wordt het nationaliteitsgevoel van de fans onderzocht en welke de invloed van de Rode Duivels daarop is. Hiernaast wordt er gekeken naar de houding van de fans ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving.

De Rode Duivels vertegenwoordigen België in internationale voetbalcompetities. Ze wedijveren met andere landen tijdens voetbalwedstrijden in competitief en niet-competitief verband. In geval van dit laatste spreekt men van ‘vriendschappelijke interlands’ of ‘oefeninterlands’.

Competitieve wedstrijden worden gespeeld door nationale elftallen om zich te kwalificeren voor een groot, internationaal toernooi. Wanneer een land sterk presteert in de ‘kwalificatiematches’ kan het zich dus plaatsen voor een deelname aan een Europees kampioenschap (EK) of een wereldkampioenschap (WK). Op deze grote toernooien worden hoogst competitieve wedstrijden gespeeld.

Wedstrijden die niet op een eindtoernooi (EK of WK) plaatsvinden, worden telkens in één van de twee landen gespeeld. Deze wedstrijden vinden dan gebruikelijk plaats in het nationale stadion van het thuisspelende team. Ze worden bijgewoond door voetbalfans. Hun nationaliteitsgevoel en houding t.o.v. etnische minderheden in België in relatie tot de Rode Duivels vormt de essentie van dit onderzoek.

2.2 Definiëring van de begrippen

2.2.1 Identiteit en identificatie

Het is belangrijk voor dit werk dat de begrippen *'identiteit'* en *'identificatie'* duidelijk worden gedefinieerd. Grever en Ribbens (2007) doen dit op volgende manier. Een *'identiteit'* kan betrekking hebben op verschillende actoren. Deze uiteenlopende actoren zijn bijvoorbeeld: individuen, groepen, organisaties, kleine en grote gemeenschappen (bedrijven, steden, regio's, landen, supranationale verbanden). Deze hebben allen een identiteit. Een identiteit is een relationeel begrip. Om een identiteit te begrijpen moet er een besef zijn van de ruimtelijke en tijdsgebonden plaats van de actor in de wereld ten opzichte van derden. Volgens Dhoest (2004) kan een identiteit, datgene wat iets of iemand is, maar bepaald worden door te wijzen op de verschillen met anderen, datgene wat iets niet is. Het behouden van sociale grenzen bepaalt dus de identiteit.

Grever en Ribbens (2007) beschrijven nog twee begrippen die onlosmakelijk verbonden zijn met een identiteit: het *'identiteitskader'* en de *'zelfpresentatie'*. Het *'identiteitskader'* is de sociale context waarbinnen actoren zich ontwikkelen en waarmee ze zich identificeren, bijvoorbeeld, de plaats van geboorte of sociale groep waarbinnen ze leven. De *'zelfpresentatie'* gaat over gedrag, beeldvorming en communicatie van de actoren. Het is de uitwendige presentatie van wat er intern speelt in de actor. Er is beeldvorming langs twee perspectieven, namelijk intern, d.i. het zelfbeeld van de actor alsook het beeld dat de actor heeft van anderen om zich sociaal te vergelijken met anderen, en extern, d.i. het beeld dat anderen van de actor hebben, waardoor een imago ontstaat.

De vorming van een identiteit is dynamisch (Grever & Ribbens, 2007). Het identiteitskader en de zelfpresentatie zijn de bronnen voor de ontwikkeling van een identiteit. De twee factoren lopen procesmatig door elkaar heen. Sociale condities spelen dus een prominente rol in de ontwikkeling van een identiteit. Een identiteit vormen is het, ten opzichte van anderen, zoeken naar een eigen plaats in de sociale context. Dhoest (2004) verwees naar een onderscheid in visie omtrent de ontwikkeling van identiteit. Enerzijds is er de essentialistische visie die een identiteit als een vaste, onveranderlijke kern beschouwt. Anderzijds is er de constructivistische visie die stelt dat een identiteit doorheen de tijd en door de sociale context gevormd wordt en kneedbaar is. Deze laatste visie wordt gehanteerd in deze scriptie.

Het vormingsproces van een identiteit is dan wel dynamisch maar het resulteert veeleer in een constant en permanent begrip. Een *'identificatie'* van een actor met iets of iemand daarentegen is een tijdelijk begrip. Identificatie houdt in dat een actor zich verbonden en gedeeltelijk vereenzelvigd voelt met een andere persoon, groep, organisatie of gemeenschap. De identificatie hoeft niet permanent te zijn en kan verdwijnen. Toch kan identificatie leiden tot het overnemen van gedragingen, eigenschappen en symbolen. Het

vervult de menselijke behoefte om 'ergens bij te horen'. Actoren kunnen zich dus positief identificeren met iets anders, maar men kan zich ook afzetten tegen iets anders waarmee men zich niet verbonden voelt en niet akkoord is met de bestaanswijze van dat iets. Dit noemt men 'desidentificatie' (Grever & Ribbens, 2007).

2.2.2 Nationale identiteit

Het begrip '*natie*' betekent volgens Hobsbawm (1997) het samenvallen van een staat en een volk. Een natie is een bevolkingsgroep met een historisch territorium, gemeenschappelijke historische gebeurtenissen, een gedeelde cultuur, een gedeelde economie en gelijke rechten en plichten voor al de leden (Smith, 1991). De politiek, de populatie en het territorium vallen samen in een natie. Volgens Wilterdink en Zwaan (1991) is een natie een 'zich continuerende collectiviteit' waarvan de leden cultureel verwantschap vertonen en zich verbonden voelen met elkaar. De leden wensen een zelfstandige staat te vormen met een eigen symboliek van eenheid en nationale identiteit (Wilterdink & Zwaan, 1991). Het is duidelijk dat deze auteurs allen wijzen op een centraal verband: in eerste instantie de interactie tussen een populatie en een organiserende staat die in tweede instantie een nationale identiteit heeft. Deze relatie ligt aan de basis van een 'natie', zonder de instemming van 'het volk' met het bestaan van de overkoepelende organisatie 'staat', kan een natie niet bestaan. De grote meerderheid van het volk dient de legitimiteit van de natie te erkennen (Grever & Ribbens, 2007).

Volgens Hobsbawm (1997) zijn er twee soorten naties. Enerzijds is er *de nationalistische natie of cultuurnatie* die ontstaat uit de politiek en die een bestaande gemeenschap omvat. Anderzijds is er *de revolutionair-democratische natie* die minder gebaseerd is op een gemeenschap met een sterke cohesie, maar meer op het gemeenschappelijk belang. De etniciteit en/of taal kan in deze laatste soort natie verschillen. Wanneer we deze terminologie aannemen, dan wordt België gecategoriseerd als een revolutionair-democratische natie.

Vervolgens kan het begrip '*nationalisme*' gedefinieerd worden als: het geheel van handelingen en opvattingen die het ontstaan en behoud van een natie tot doel hebben (Gellner & Breuilly, 1983). Nog volgens deze auteurs komt nationalisme neer op het doen overeenstemmen van de politieke en nationale eenheid. Ze noemden het ook: handelingen stellen om een cultuur een politiek 'dak' te geven. Er zijn twee kanten aan nationalisme. Langs de ene kant bevordert het de interne cohesie onder de burgers, de eendracht en burgerzin. Langs de andere kant is er naar buiten toe vijandelijkheid, competitie en agressie. Grever en Ribbens (2007) redeneerden dat mede door het ontstaan van Europa deze afkeer nu niet meer gericht is op andere Europese naties, maar eerder op andere religies en niet-westerse beschavingen. Ter illustratie, in het Verenigd Koninkrijk vindt minder dan 25% van de inwoners dat de islam past in een Britse manier van leven (Cleland, 2013). In Hongarije is

er een nationalistische regering die immigranten het liefst weert en bij de bevolking heerst er een negatieve houding t.o.v. buitenlanders (Bocskor, 2018). Verder streven nationalistische bewegingen eenheid na op verschillende manieren. Ze wensen territoriale eenheid door het nastreven van een natie. Daarnaast wensen ze etnische homogeniteit en erkennen ze interne verschillen in de bevolking niet of amper. Dit kan resulteren in onderdrukking en discriminatie van bevolkingsgroepen met een andere etnische origine. Tenslotte streven ze naar een gelijke nationale identiteit of 'volksgeest' (Dhoest, 2004).

Volgens Nairn (1988) ontstaat een '*nationale identiteit*' uit een collectieve identificatie van de bevolking met de natie en diens tijdsgebonden kenmerken. De kenmerken hebben betrekking op taal, cultuur, symbolen, volksliederen, munten, kledij, ontspanningsvormen, beroemdheden, waarden en normen. Deze identificatie bepaalt de nationale identiteit. Ook nationale identiteit moeten we in de constructivistische visie zien. Het proces van de herkenning, aanname of afwijzing van kenmerken tot de nationale identiteit herhaalt zich telkens. Zo verandert de nationale identiteit doorheen de tijd (Dhoest, 2004; Grever & Ribbens, 2007).

2.2.3 Objectieve nationale identiteit

We kunnen de nationale identiteit van een individu ook op een formele, juridische manier definiëren. Een nationaliteit is namelijk een wettelijke titel die, op twee manieren objectief gedefinieerd kan worden. Ten eerste kan men spreken over het bezitten van '*staatsburgerschap*' van één of meerdere landen. Landen bepalen met hun nationaliteitswetten wie staatsburger is en wie niet. Zo'n staatsburger krijgt dan rechten en plichten zoals bijvoorbeeld de kiesplicht in België. De mogelijkheid bestaat om als individu een dubbele nationaliteit, een dubbel staatsburgerschap te bezitten (Federale Overheidsdienst Justitie, 2019).

Naast het staatsburgerschap kan men spreken van nationaliteit in de zin van een individu die een bepaalde '*etniciteit*' heeft. In dit werk wordt dit regelmatig beschreven als de 'etnische origine' van een individu. Het individu is dan door herkomst of afstamming deel van een etnische groep. Zo'n etnische groep is volgens Henrard (2001) in aantal individuen kleiner dan de rest van de populatie, ze hebben gemeenschappelijke kenmerken die verschillen van die van de overige populatie en ze hebben een onderling gevoel van solidariteit om hun cultuur en tradities te behouden.

2.2.4 Nationale identificatie

'*Nationale identificatie*' is het, al dan niet tijdelijke, gevoel van verbondenheid met een natie zoals die wordt ervaren door een individu. Er werd al gesteld dat een collectieve nationale identificatie een nationale identiteit creëert. Een individu kan zich naast een nationale identificatie ook identificeren met een geografische entiteit waartoe het individu behoort

zoals zijn of haar gemeente, stad, provincie, gewest of continent. Dit wordt 'sub-nationale identificatie' genoemd. De verschillende identificaties sluiten elkaar niet uit, maar kunnen tegelijkertijd spelen in het individu (Maddens et al., 2000).

3. Literatuurstudie

In veel landen zijn er geografische, taalkundige of etnische scheidingen (bijvoorbeeld: Catalonië in Spanje, Vlaanderen en Wallonië in België). De scheidingen leiden tot spanning tussen de bevolkingsgroepen en soms zelfs tot geweld. Buiten de verdeeldheid op zich, heeft dit ook nadelige gevolgen voor de economie. Om deze redenen is het belangrijk voor de overheid om de scheidingen tussen de bevolkingsgroepen minder prominent te maken. Hiervoor kunnen naties een beleid voeren om een nationale identiteit te creëren. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen een hard en zacht beleid. 'Harde instrumenten' zijn het bouwen van infrastructuur, militaire dienstplicht, scholing en het voorzien van publieke goederen. 'Zachte instrumenten' zijn eerder symbolisch en ook minder manipuleerbaar. Voorbeelden zijn de nationale vlag of het volkslied. Naast het natie-versterkende beleid van de overheid, zijn collectieve symbolische en emotionele gebeurtenissen ook elementen die een nationale identiteit creëren. Er treedt namelijk een collectieve nationale identificatie op waarover in hoofdstuk 2 werd gesteld dat deze aan de basis ligt van een nationale identiteit. Deze gebeurtenissen worden gedeeld door alle burgers van de natie. Zo'n gebeurtenis kan zijn: het supporteren voor een sportieve prestatie van een nationaal elftal (Depetris-Chauvin, Durante & Campante, 2018). Buiten de sportcontext zijn collectieve rouwmomenten of publieke demonstraties zoals bijvoorbeeld de studenten-marsen voor het milieu, ook plausibel. Gibbons (2011) bracht meer inzicht in de nationale identificatie van voetbalfans. Uit zijn onderzoek blijkt dat de resultaten van de Engelse nationale ploeg op grote toernooien invloed hebben op het gedrag van de fans. Fans die zich identificeren met Engeland voelen zich sterker vertegenwoordigd door het nationale elftal wanneer het elftal succesvol is in de toernooien dan wanneer het niet succesvol is. Volgens Krasnoff (2017) was het pas de eerste keer dat de grote meerderheid van de Franse bevolking actief geëngageerd was wanneer Frankrijk het WK van 1998 won. De wedstrijden op de toernooien zijn voor de Engelse en Franse samenleving collectieve emotionele gebeurtenissen. De gebeurtenissen hebben hun invloed op de nationale identificatie van de bevolking. Het is merkwaardig dat het al dan niet succesvol zijn van het team een grote rol lijkt te spelen in de manier waarop sportprestaties de nationale identificatie beïnvloeden.

3.1 Ingebeelde samenlevingen

Als een nationale identiteit gevormd kan worden door de collectieve identificatie van een geheel van inwoners dan lijkt het dat een nationale identiteit niet erg tastbaar is en eerder dynamisch. Consistent met dit vermoeden is de theorie van Anderson (2006). Volgens hem kunnen naties fundamenteel beschouwd worden als ingebeelde samenlevingen. Hoogst

symbolische en emotioneel geladen gebeurtenissen beïnvloeden de ingebeelde samenleving. Er kan een parallelle vergelijking gemaakt worden tussen de begrippen 'ingebeelde samenleving' en 'nationale identiteit'. Voetbal kan een idee van een ingebeelde samenleving bevestigen. Het is zelfs eenvoudiger om zo'n ingebeelde samenleving te bevestigen als elf voetballers de natie vertegenwoordigen in een wedstrijd tegen een andere natie, dan wanneer een individuele sporter de natie vertegenwoordigt (Duke & Crolley, 1996). Er is namelijk een overeenkomstigheid tussen een samenleving en een elftal: ze moeten allebei samenwerken om succes te boeken. De Ierse samenleving kan een voorbeeld zijn van dergelijke ingebeelde samenleving. Holmes (1994) redeneerde dat wegens de diverse etnische origines van de voetballers van het nationale elftal er een meer heterogene perceptie van de Ierse samenleving ontstond. Het elftal bevatte in grote mate voetballers met een Engelse, Welshe en Schotse achtergrond, maar ook in mindere mate voetballers met een Ghanese, Nigeriaanse en Guyaanse achtergrond. Het illustreerde dat de Ierse samenleving migratie had gekend. Echter, voor dit werk is het relevantste effect dat de nationale identiteit van Ierland veranderd was. Ze werd meer pluralistisch en heterogeen. De samenstelling van het nationale elftal veranderde het ingebeelde idee van de Ierse samenleving. Dit is een illustratie van de invloed van een sport team op de nationale identiteit. Daarnaast heeft de toename van het aantal zwarte Rode Duivels volgens Martiniello en Boucher (2017) bijgedragen aan een meer democratische, multiraciale en post-rationale invulling van de Belgische nationale identiteit. Voetbal is een kanaal van inclusie. Het Franse nationale voetbalteam, 'Les Bleus', is al generaties lang samengesteld uit spelers met een origine in andere Europese landen, Noord-Afrika en Sub-Sahara Afrika. Echter, de generatie die in 1998 het WK won, stond symbool voor het succes van de Franse assimilatie en het nieuwe postkoloniale Frankrijk. In de Franse samenleving keek men met een optimistisch gevoel naar de toekomst. Frankrijk uitte een positief beeld van zichzelf naar de media in binnen- en buitenland. Mede door de eindwinst op het EK in 2000 werd het positieve beeld aangehouden. Wanneer het sportieve succes uiteindelijk ophield tijdens het WK in 2002, werden ze een mikpunt van kritiek. De kritiek werd tevens aangewakkerd door enkele onsportieve handelingen, zoals de kopstoot in de WK finale van 2006 door Zinedine Zidane. De kritiek werd sterk gemediatiseerd. In deze periode was er een sportieve en tevens symbolische achteruitgang van de Franse 'Les Bleus' (Krasnoff, 2017). De sportieve prestatie lijkt een belangrijke factor te zijn in het creëren van een symbolische, ingebeelde samenleving. Frankrijk had namelijk al voor de generatie van 1998 en 2000 spelers met een andere etnische achtergrond. Toch is het pas in deze specifieke periode dat 'Les Bleus' symbool staan voor een succesvol en positief Frankrijk met verschillende etnische groepen. Door de negatieve resultaten en gebeurtenissen van en rond 'Les Bleus' in het eerste decennium van de 21ste eeuw, verdwijnt hun positieve, natie-versterkende invloed op de ingebeelde Franse samenleving. De media beïnvloeden de ingebeelde samenlevingen. Zij bereiken de publieke opinie. Omdat sport sinds 1960 werd uitgezonden op televisie, heeft dit medium aan invloed gewonnen. Uitzendingen van zegevierende atleten zijn namelijk sterke symbolen om een nationale identiteit te beïnvloeden (Krasnoff, 2017).

3.2 Sport, samenleving en politiek

Sport, de samenleving en politiek zijn volgens Allison (1986) onafscheidelijk met elkaar verbonden. Hij stelde reeds dat er een grotere betekenis zit achter sportgebeurtenissen. Het laat zijn sporen na in de samenleving en daar gaf hij drie redenen voor.

Ten eerste, *'sport is divisive'*. Sport zorgt voor verdeeldheid. Sportparticipatie, zowel als supporter of speler, zorgt voor een identificatie met een groter geheel. Deze identificatie kan met een professionele of recreatieve club zijn of met de hele sporttak. De gehelen waarmee men zich kan identificeren zijn veelvormig. Bijgevolg is het ook voor fans van de Rode Duivels variabel met welk geheel ze zich identificeren. Ze kunnen zich identificeren met een supportersclub, met het nationale elftal *in se* of met de Belgische natie. Er is echter een keerzijde aan die identificatie. De identificerende persoon zal zich tegen andere teams, clubs, culturen of landen stellen. In hoofdstuk 2 werd dit begrip al als *'desidentificatie'* gedefinieerd. Sport zorgt tegelijk voor groepering als voor afscheiding tussen de groepen (Allison, 1986). Dit toont Holmes (1994) ook aan. Ierland en Noord-Ierland hebben respectievelijk hun eigen nationale voetbalteam. De fans associëren zich met hun eigen nationale team. Naast de scheiding in het sociale aspect, constateert men ook in het sportieve aspect een scheiding tussen de Noord-Ieren en de Ieren.

“Het gevoel in de Ierse Republiek dat Noord-Ierland een aparte plek is waarmee weinigen zich mee willen associëren, is enkel maar toegenomen door de voetbal confrontaties” (Holmes, 1994, p. 96, eigen vertaling).

Sport vergroot hier de verdeeldheid onder de Ieren. Er is een respectievelijke collectieve identificatie, nationale identiteit en desidentificatie. Een voorbeeld van het tegenovergestelde is dat in België zowel Vlamingen, Brusselaars als Walen voor de Rode Duivels supporteren, één en hetzelfde team voor de drie gewestelijke bevolkingsgroepen. Zo associëren en identificeren deze Belgen zich met België. Ze worden uitgespeeld tegenover andere landen. Het is wel zo dat Ierland en Noord-Ierland twee aparte naties zijn met respectievelijk hun eigen elftal en dat in België er één natie is met drie regio's voor één elftal. Holmes, Allison en de Belgische situatie tonen toch het versterkende effect van identificatie bij sportparticipatie aan. Deze eerste stelling van Allison ligt in lijn met de eerder vermelde literatuur van Grever & Ribbens (2007): nationalisme en identificatie zorgt enerzijds voor associatie en anderzijds voor verdeeldheid.

Aansluitend redeneerde Allison dat sport politiek bruikbare bronnen creëert. Politici kunnen zich associëren en identificeren met de moed, doorzetting en prestaties van atleten. Waarna ze zich tevens mee in het positieve daglicht van deze atleten kunnen plaatsen in de hoop de publieke opinie te beïnvloeden. Het tegenovergestelde, zich als politieke actor bewust niet associëren met een atleet, is ook plausibel. Een compilatie van krantenartikelen over de

Vlaams nationalistische partij N-VA en de Rode Duivels geeft een illustratie uit de Belgische samenleving. In 2014, toen de Rode Duivels het WK speelden in Brazilië, legde de N-VA partijtop aan de N-VA parlementariërs op om uiterst beperkt of niet te communiceren over de Rode Duivels (Demeulemeester, 2014). Vervolgens, toen er in het federale parlement door een parlamentslid (Laurette Onkelinx) van de Waalse, socialistische partij 'PS' (Parti Socialiste) een applaus gevraagd werd omdat de Rode Duivels de eerste plaats bekleedden op de FIFA wereldranglijst, werd er alleen door de N-VA leden niet mee geapplaudisseerd (De Standaard, 2015). Volgens een getuigenis van een politieke journaliste wensten N-VA parlementariërs in juni van 2016 niet te communiceren over de Rode Duivels die toen het EK speelden in Frankrijk (Nieuwsblad, 2018). Dit geeft de indruk dat de N-VA zich niet wenst te associëren met een succesvol team dat de Belgische natie vertegenwoordigt. Het voortbestaan van België als één geheel ligt namelijk niet in lijn met hun partijvisie. Het geeft aan dat ook politici de beïnvloedende kracht van nationale sportprestaties erkennen. Krasnoff (2017) beschrijft een gelijkaardig fenomeen. Tussen 1998 en 2000, wanneer 'Les Bleus' succesvol waren, claimde de extreemrechtse politieke partij 'Front National' dat de spelers niet het 'echte, ware' Frankrijk vertegenwoordigen. 'Front National' wenste zicht toen niet te associëren met het Franse nationale elftal. Na deze periode werd het team minder succesvol, liet het zich negatief uitschijnen in de media en heerste er een economische crisis. In deze periode gebruikte 'Front National' deze sportieve crisis om hun racistische en anti-immigranten gedachtengoed te promoten. De prestaties van het team bepalen het karakter, positief of negatief, van de symboliek die de politiek vervolgens kan gebruiken. Of deze tactiek van politici een nuttige is wordt tegengesproken door de empirische resultaten van Depetris-Chauvin et al. (2018). Zij vonden dat overwinningen van het nationale voetbalteam geen effect genereren op het vertrouwen in de regerende partij of in de goedkeuring van de regerende partij. Hun resultaten suggereren dat het als politicus niet zinvol is om sportieve prestaties te gebruiken om de eigen populariteit te versterken. De data voor hun onderzoek werd verzameld in Afrikaanse landen. Het is daarom wel een andere context dan een Westerse. Het is onduidelijk of sport effectief bruikbare bronnen biedt voor de politici.

Tenslotte stelt Allison (1986) dat sport een belangrijke actor is bij politieke socialisatie. Sport kan gebruikt worden als metafoor voor de waarden van een samenleving. Zo werd in Oost-Europese landen met communistische regimes sterk geïnvesteerd in sport om uiteindelijk een positief beeld te bekomen van het land voor de interne en internationale waarnemers (Peppard & Riordan, 1993). De resultaten van het onderzoek van Allmers & Maennig (2009) zijn consistent met deze theorie. Na het organiseren van het WK 2006 in eigen land verbeterde de internationale perceptie van Duitsland. Sport is slechts een deel van een samenleving, maar toch wordt het gebruikt als een algemeen uithangbord van het land voor internen en externen.

De drie stellingen van Allison (1986) wijzen niet op een directe, maar op een veeleer complexe relatie tussen sport, samenleving en politiek. Sport is een belangrijke brug tussen het individu en de samenleving. Sport kan een collectief gevoel creëren dat gericht kan zijn op nationale identiteit. Deelnemen aan het massaal supporteren op openbare plaatsen en zo te delen in de collectieve emotie rond de Rode Duivels is een manier om symbolisch een plek te claimen in de Belgische samenleving (Martiniello & Boucher, 2017). Succesvolle sportprestaties kunnen de opportuniteit bieden om nog andere waarden toe te voegen aan nationale identiteit. Ter illustratie, Noorwegen presteerde succesvol op de Olympische winterspelen van 1992. Toenmalig eerste minister Gro Harlem Brundtland beschouwde dit als een opportuniteit om de aansluiting van Noorwegen bij de Europese Gemeenschap te promoten. Hij zag het sportieve succes van Noorwegen als een analogie voor het potentiële Noorse succes in Europa (Holmes, 1994). De context van toen weerspiegelt in zekere zin de huidige situatie in België. De Rode Duivels presteerden uitstekend op het WK 2018 in Rusland. De beste prestatie van België op een WK ooit. Het succes van de Rode Duivels kan een analogie zijn voor een België als één natie waarin er geen nadruk ligt op de gewesten of de communautaire perikelen. Het kan er voor zorgen dat een positief collectief gevoel overheerst dat Nederlandstaligen, Franstaligen, autochtonen en mensen van andere etnische origine samen succesvol kunnen zijn omdat dit in het elftal van de Rode Duivels ook zo is. Het team bestaat uit Vlamingen, Walen en Brusselaars en kenmerkt zich door spelers met diverse etnische origines. Het Ierse nationale team is ook samengesteld uit spelers met diverse etnische origines. In zekere mate weerspiegelde het succes van dat team vanaf 1989 de toename van het pluralisme en liberalisme in de Ierse samenleving. Het succes van dat team vormde een bron om het gevoel van scheiding met Noord-Ierland te vergroten. In België kan dit effect omgekeerd zijn. Het succes van de Rode Duivels kan zorgen voor een afname van het verschil tussen Vlamingen, Walen, Brusselaars en etnische minderheden.

Er zijn ook economische effecten vastgesteld van de prestaties van een nationaal voetbalelftal. In Ierland werd vastgesteld dat na een gewonnen match van het Ierse nationale elftal de productiviteit toenam (Holmes, 1994). Er werd ook reeds vastgesteld dat na een verlies van een nationaal voetbal elftal de beurs van het land een abnormaal negatief rendement vertoont. Hoe belangrijker de wedstrijd (bijvoorbeeld: eliminatieronde van een groot toernooi), hoe groter het effect (Edmans, Garcia & Norli, 2007). De Rode Duivels zijn de laatste jaren een succesvol merk geworden dat professioneel verhandeld wordt. Rode Duivels-gerelateerde producten verkopen zeer goed wanneer het team nog in de running is voor de titel van een toernooi. Na een uitschakeling worden ze veel slechter verkocht. Dit marktvaag-effect voor deze producten geeft de indruk dat versterkte nationaliteit slechts tijdelijk is. Net zoals het succes van een voetbalteam. De markt kan ook een actor zijn in het creëren en versterken van een verenigde nationale identiteit (Martiniello & Boucher, 2017).

3.3 Etnische minderheden in de Belgische samenleving

Volgens de terminologie van Kymlicka (1995) zijn de inwoners van België multinationaal omdat er in België veel inwoners zijn met een andere nationaliteit dan de Belgische. Eén reden waarom er zo veel verschillende nationaliteiten in België zijn, is omdat de Belgische hoofdstad, Brussel, tevens de hoofdstad is van de Europese Unie. Voor de instituties van de EU werken mensen met verschillende nationaliteiten die woonachtig zijn in België. De Belgische samenleving is ook poly-etnisch (Kymlicka, 1995). Dit betekent dat er bewoners zijn die een andere etnische origine hebben, bijvoorbeeld, omdat hun ouders in een ander land geboren zijn en vervolgens naar België zijn geëmigreerd. Een definiëring van nationaliteit en etniciteit werd reeds gegeven in hoofdstuk 2.2.3. De globalisering van migratie betwist de veronderstelling van culturele en etnische homogeniteit in een samenleving (Doidge, 2013). België is poly-etnisch geworden door haar lange geschiedenis van immigratie. Na de Tweede Wereldoorlog sloot de Belgische regering bilaterale immigratieakkoorden met verschillende landen waaronder Italië, Spanje, Marokko en Turkije om arbeiders te importeren (Timmerman et al., 2012). Vele immigrante arbeiders vestigden zich in België en verworven de Belgische nationaliteit. Zo werden hun nakomelingen ook Belgen. Ze brachten naast zichzelf ook hun tradities, levensstijl en normen en waarden met zich mee (Grever & Ribbens, 2007). Immigratie is niet gestopt, maar diversifieerde nog waardoor momenteel bijna alle nationaliteiten vertegenwoordigd zijn in België. Zoals in vele Europese landen zijn er ook in België populistische en anti-immigratiegevoelens die in de politiek vertegenwoordigd zijn. Het beste voorbeeld is het politieke programma en gedachtengoed van het 'Vlaams Blok', een uiterst rechtse Vlaamse partij, die zichzelf ophief na een veroordeling tot racisme en een doorstart maakte in november 2004 als het huidige 'Vlaams Belang'. Volgens De Witte & Klandermans (2000) is de partij gebaseerd op twee populistische ideeën: een negatieve attitude t.o.v. etnische minderheden en algemene politieke ontevredenheid. Zij constateerden een groeiende spiraal van vraag en aanbod naar extreem rechtse politiek in Vlaanderen. Er was een voldoende 'reservoir' voor dit soort politiek in Vlaanderen. Op dat moment bijvoorbeeld groter dan in Nederland (De Witte & Klandermans, 2000). De extreme kanten van het 'Vlaams Blok' zijn op papier afgenomen na de verandering in november 2004. Ze hebben daarbij veel aandacht naar zich toe getrokken. (Erk, 2005). Ze hebben dat momentum naar hun hand gezet volgens Erk (2005) want door het milderden van hun gedachtengoed werd de partij toegankelijker voor een breder publiek van kiezers. De partij kende electorale successen net voor en na de eeuwwisseling. Tegenwoordig heeft de partij nog steeds zijn kiezers. Bij de verkiezingen in 2014 haalde het zes zetels in het Vlaamse parlement (Vlaams Parlement, z.d.). Het oude en nieuwe succes van het 'Vlaams Belang' kan men zien als een indicatie van het feit dat in de Belgische samenleving een minderheid van de bevolking een xenofobe houding heeft t.o.v. etnische minderheden. Volgens Yakusho (2009) was xenofobie voornamelijk een angst voor alles wat verschillend en onbekend is, maar recentere definities geven aan dat het veeleer een angst is voor buitenlanders die ontstaat door te geloven dat de eigen etnische groep of cultuur

superieur is aan een andere. In de Belgische steden valt er een spanning op te merken tussen de autochtone en de allochtone bevolking. Daarboven zijn er ook interetnische conflicten. Volgens Liedenbaum et al. (2013) hebben zich in de afgelopen 10 jaar regelmatig sociale botsingen voorgedaan die samenhangen met maatschappelijke achterstand en problematische interetnische verhoudingen. Volgens Liedenbaum et al. is het geen toeval dat deze problemen plaatsvinden in stedelijke wijken met sociaal-economische achterstandsproblemen en een poly-etnische bevolking. In Brussel vinden in de gemeenten Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Vorst al jarenlang problemen plaats met jongeren van een andere etnische origine. De kleinere Vlaamse stad Lokeren heeft ook reeds haar sociale problemen gekend waar inwoners met een allochtone origine bij betrokken waren. Verder wordt de Antwerpse wijk Borgerhout vaak geteisterd door conflicten. In Wallonië wordt dit vastgesteld in de wijken rond de stad Charleroi (Liedenbaum et al., 2013). De terroristische aanslagen in Parijs en Brussel, respectievelijk in 2015 en 2016, hebben nog meer druk gezet op deze gespannen relatie. De integratie van immigranten in België is een steeds terugkomend politiek agendapunt. Het blijft een probleem voor de samenleving. De aard van het probleem ligt zowel bij de lokale bevolking als bij de immigranten. De lokale bevolking vindt vaak dat immigranten zich niet helemaal willen integreren. Langs de andere kant vindt de immigrante bevolking dat ze ongewenst zijn en worden uitgesloten. (Martiniello & Boucher, 2017)

3.3.1 De houding van fans ten opzichte van etnische minderheden

Eén van de hoofdvragen van dit onderzoek is: welke houding nemen fans van de Rode Duivels aan ten opzichte van etnische minderheden? Welke is hun mening t.o.v. de plaats van immigranten in de Belgische samenleving? Tijdens de laatste drie internationale toernooien: het WK Brazilië 2014, het EK Frankrijk 2016 en het WK Rusland 2018, vonden er heuse Belgische volksfeesten plaats. Belgen van alle etnische achtergronden kwamen samen op openbare plaatsen om te supporteren voor de Rode Duivels. In 2014 was het de eerste keer dat dergelijke grote verscheidenheid aan Belgische Rode Duivels-fans werd vertoond. Tijdens deze momenten van massaal supporteren leek het erop dat de diverse Belgische sociale scheidingen tijdelijk verdwenen. De Rode Duivels verenigden de Belgen op deze momenten omdat deze Belgen zich collectief met het team identificeerden en ervoor supporterden (Martiniello & Boucher, 2017). Dit wekt de indruk dat fans van de Rode Duivels minder struikelen over de sociale scheiding met etnische groepen en dat voetbal de saamenhorigheid bij de verschillende etnische groepen in een samenleving permanent versterkt. Echter, de theorie van Durkheim (1912) over het collectieve bewustzijn spreekt dit tegen. Bij gebruik van deze theorie moet er rekening gehouden worden met een tijdsvariabele. Bij massale evenementen ontstaan er bij de aanwezigen spontaan gedeelde emoties en een gemeenschappelijk bewustzijn. Deze emoties zijn volgens Durkheim kortstondig en ze verdwijnen snel na afloop van het evenement. De sociale scheidingslijnen blijven onveranderd. Krasnoff (2017) stelt echter dat in Frankrijk het merendeel van de blanke bevolking zwarten die in Frankrijk geboren zijn als Fransen beschouwen. Deze

houding is gesterkt geweest door de grote nationale populariteit van het 'Les Bleus' team uit 1998. Voor Franse fans lijkt het er op dat de sociale en etnische scheidingslijnen niet kortstondig, maar eerder langdurig afgezwakt zijn. Doch wordt etnische diversiteit niet in alle Europese landen reeds geaccepteerd. Ter illustratie, in Italië nam het racisme in voetbalstadia vanaf 1980 toe. Het werd namelijk eenvoudiger om als speler een transfer te maken van de ene club naar de andere met een grotere migratie van voetballers tot gevolg. Dit zorgde voor meer etnische diversiteit in de Italiaanse voetbalteams. Zo werd de Roemeense international Adrian Mutu, die voor verscheidene Italiaanse teams speelde, vaak verweten een 'zigeuner' te zijn. Afrikaanse voetballers, zoals de Kameroener Samuel Eto'o, werden belaagd met aap-geluiden en racistische liederen. In Italië lijken de sociale scheidingslijnen op basis van etnische origine nog veeleer prominent te zijn.

Dit zijn echter geen spelers met de Italiaanse nationaliteit, noch spelen ze voor het Italiaanse nationale elftal. Het toont wel aan dat er racisme leeft bij bepaalde fans in Italiaanse voetbalstadia. Omdat deze thesis zich focust op de etnische minderheden in de samenleving en in het nationale elftal en niet op multiculturele spelers in de landelijke voetbalcompetitie zal verder een geval besproken worden waarbij een speler van een nationaal elftal met een andere etnische origine belaagd wordt door de eigen fans. Volgend citaat geeft meer duiding bij wat zich reeds afspeelde in Italië.

“Eenvoudig gesteld kunnen we niet spreken in absolute termen wanneer het over racisme of fan identiteit gaat. Desondanks onderscheiden sommige fans zich toch van anderen op basis van culturele en biologische absolute termen. Liederden zoals 'er zijn geen zwarte Italianen' maken een duidelijk onderscheid tussen biologische huidskleur en de Italiaanse natie” (Doidge, 2013, p. 253, eigen vertaling).

Volgens dit citaat hebben de Italiaanse fans al aangegeven dat ze zwarten niet beschouwen als Italianen. Dit wekt de indruk dat ze moeilijker akkoord zullen gaan met zwarte Italianen of Italianen met een andere etnische origine die voor het nationale elftal spelen.

De eerste zwarte voetballer in Engeland, Arthur Warthon, speelde er al in de 19de eeuw. Hij was een pionier (Vasili, 2012). Zwarte spelers kennen ze daarom al een lange tijd in Engeland. De groep zwarte voetballers en voetballers van een andere etnische origine kreeg toch reeds te maken met racistische uitlatingen van fans in Engeland. Het komt volgens Cleland (2013) tegenwoordig nog voor maar in mindere mate dan in het verleden. Via het internet en sociale media racistische boodschappen verspreiden is dan weer een nieuw fenomeen van deze eeuw. De afname van het racisme in voetbalstadia kan verklaard worden door een succesvolle campagne vanuit de Engelse voetbalbond in 1993: Let's Kick Racism Out Of Football. Ook het streng optreden zoals het geven van 4 tot 5 jaar stadionverbod, wanneer fans betrapt werden op racisme in het stadion heeft bijgedragen aan een afname van racisme in het Engelse voetbal. (Cleland, 2013)

Het is tot dusver onduidelijk welke de mening is van voetbalfans t.o.v. etnische minderheden in een samenleving. Vanzelfsprekend zijn meningen onder fans verdeeld binnen de landen. Toch geven bovenstaande illustraties weer hoe ver men in verschillende Europese landen staat wat racismebestrijding bij voetbalfans betreft. Het toont aan of etnische diversiteit in de voetbalwereld in die landen omarmd of afgewezen wordt. In België en Frankrijk tonen de voorbeelden aan dat voetbal sociale scheidingslijnen doet vervagen, doch in Italië werd er nog niet zo lang geleden ernstig racisme vastgesteld. In Engeland worden zelfs zwarte spelers met de Engelse nationaliteit geconfronteerd met racisme. Georganiseerde initiatieven tegen racisme hebben het racisme in het Engelse voetbal doen afnemen.

Het lijkt er op dat de voetbalcultuur bepaalt wie *'insiders/established'* en *'outsiders'* zijn. Elias en Scotson (1994) verklaarden de uitsluiting van minder krachtige *'outsiders'* al door de dominantie van de *'gevestigde'* groep. Etnische origine kan een determinant zijn om fans in te delen in *'insiders'* of *'outsiders'* groepen. Een etnische groep wordt dan gerekend tot de *'outsiders'* door de autochtone fans, de *'insiders'*. Als een individu met een andere etnische origine niet bij de nationale identiteit past dan kan de grotere groep waartoe het individu hoort gediscrimineerd worden. Volgend citaat illustreert dat:

“Zij die beschouwd worden als *'buiten de nationale cultuur'* zijn een doelwit voor exclusie en misbruik. Hierbij is etnische origine vaak de bepalende determinant” (Doidge, 2013, p. 250, eigen vertaling).

Volgens Burdsey (2012) worden etniciteit en de nationale identiteit gecombineerd om op een subtiele manier groepen uit te sluiten die beschouwd worden als *'buiten'* de natie. Ter illustratie, binnen de atletiek worden Afrikaanse atleten beschouwd als uitzonderlijk sterke atleten en worden ze gewaardeerd (Carrington, 2010). Daarnaast hebben culturele stereotypen er voor gezorgd dat in het Britse voetbal zwarte mannen geaccepteerd worden omdat ze beschouwd worden als hyper-mannelijk (Back et al., 2001). Dit staat in tegenstelling tot de etnische groep van Zuid-Aziaten die worden uitgesloten van het Britse voetbal (Burdsey, 2006). Ook moslims die in de nabijheid van een stadion wonen, worden in Engeland lastiggevallen door fans op wedstrijddagen (Burdsey & Randhawa, 2012; Fawbert, 2011). Het lijkt erop dat de kenmerken van een etnische groep moeten passen bij de beoogde waarden van een nationale identiteit om geaccepteerd te worden. Daarom vindt er in sommige gevallen zoals bij hyper-mannelijkheid bij Afrikaanse atleten acceptatie plaats en vindt er bij etnische groepen die minder zouden passen bij de nationale identiteit afwijzing plaats (bijv. Zuid-Aziaten en moslims in Engeland).

Aangezien het nog onduidelijk is wat de algemene houding van voetbalfans t.o.v. etnische minderheden in de samenleving is, is het relevant om reeds te onderzoeken welke factoren deze houding beïnvloeden. Depetris-Chauvin et al. (2018) stellen aan de hand van empirisch

materiaal vast dat overwinningen van het nationale voetbal team leiden tot een grotere samenhang bij etnische groepen in een samenleving. Na een gewonnen wedstrijd identificeren fans zich gemiddeld 20 procent minder vaak met hun etnische groep. De prestaties van het team beïnvloeden inwoners en verleggen de balans tussen etnische en nationale identiteit. De inwoners hebben dan een sterkere nationale identiteit en een zwakkere etnische identiteit. Het effect versterkt tot enkele dagen na de wedstrijd en blijft aangehouden tot één maand na de wedstrijd. Dit spreekt de claims van Durkheim (1912) opnieuw tegen omdat de emoties volgens Depetris-Chauvin et al. (2018) niet snel na afloop van het evenement verdwijnen. Er blijken wel voorwaarden te zijn gekoppeld aan deze bevindingen. Zo doet dit effect zich alleen voor bij overwinningen en niet bij een belangrijke match *in se*. Daarnaast zal het effect alleen plaatsvinden bij overwinningen in wedstrijden waarbij er veel op het spel staat, zoals kwalificatie voor een toernooi. Het effect is tevens groter wanneer er gewonnen wordt van traditionele rivalen van het land, zoals: België tegen Nederland, omdat dit een sterkere emotionele reactie uitlokt. Tenslotte maakt het niet uit of het een thuiswedstrijd of een uitwedstrijd is. Depetris-Chauvin et al. (2018) stelden nog vast dat het effect groter is in landen met een sterkere etnische diversiteit. Ook wanneer de samenstelling van het team de diversiteit in het land weerspiegelt, is het effect sterker. België kent een sterke etnische diversiteit en het team van de Rode Duivels weerspiegelt deze diversiteit. Depetris-Chauvin et al. (2018) spreken van ‘een rolmodel mechanisme’ waarin het nationale voetbalteam het goede voorbeeld geeft voor interetnische samenwerking, die doorgetrokken kan worden naar andere vlakken buiten het voetbal. Dit ‘rolmodel mechanisme’ werd eerder in deze scriptie al besproken in toepassing op het Belgische, Franse en Ierse nationale voetbalelftal.

3.3.2 De houding van fans ten opzichte van Rode Duivels met een andere etnische achtergrond

Welke is de houding van Rode Duivels-fans t.o.v. spelers van het team met een andere etnische origine? De huidige spelersgroep van de Rode Duivels is erg divers. Er zijn Vlamingen, Walen en Brusselaars, Nederlandstaligen en Franstaligen. Er zijn spelers met een volledig Belgische origine, maar ook met een andere etnische origine. Zo hadden maar liefst 11 van de 25 spelers in de selectie voor de wedstrijden van de Rode Duivels tegen IJsland op 15 november 2018 en tegen Zwitserland op 18 november 2018 een andere etnische achtergrond. 44% van de spelers in de selectie is van een andere etnische origine. De Congolese etnische groep kent de sterkste vertegenwoordiging (Batshuayi, Boyata, Denayer, Kabasele, Kompany, Lukaku R., Tielemans). Carrasco (Spaans/Portugees), Witsel (Martinikaans), Chadli (Marokkaans) en Januzaj (Kosovaars/Albanees) zijn de overige spelers met een andere etnische origine. Ter illustratie van de evolutie bij de Rode Duivels vergelijken we de huidige selectie met die van 1986. Dat jaar vond het WK in Mexico plaats. De Rode Duivels speelden er de halve finale. Van alle spelers was er toen maar één speler met een andere etnische origine: Enzo Scifo. Hij is van Italiaanse origine. België was in die periode al lang gekend voor immigratie, maar dit weerspiegelde zich nog niet in sociale en

politieke instituties of in het nationale voetbalteam (Martiniello & Boucher, 2017). Volgend citaat beschrijft de ontwikkeling:

“Het nationale Belgische voetbalelftal is sterk etnisch en raciaal gediversifieerd. (...) Het huidige Rode Duivels elftal weerspiegelt duidelijk veel meer de Belgische diversiteit dan eender welk Belgisch nationaal elftal in het verleden” (Martiniello & Boucher, 2017, p. 230, eigen vertaling).

Niet enkel in België weerspiegelt een evolutie in het nationale elftal een parallelle evolutie in de samenleving. Mario Balotelli, een voetballer met Ghanese origine, speelt voor het nationale elftal van Italië. Hij vertegenwoordigt een nieuwe generatie van niet-blanke Italianen en Italianen van verschillende etnische origines. Balotelli spreekt als zwarte Italiaan de veronderstelling tegen van een etnisch homogene Italiaanse natie. Langs de ene kant is Balotelli van grote waarde voor Italië omdat hij bijvoorbeeld de beslissende goal scoorde tegen aartsrivaal Duitsland. Doch langs de andere kant wordt hij door de Italianen uitgespuwd. Er werd al een spandoek getoond waarop stond: “Nee tegen een multi-etnisch nationaal team”. Ook werden er al bananen naar hem geworpen. De redenen waarom Balotelli haat-boodschappen ontvangt dienen genuanceerd te worden omdat hij, volledig los van zijn etnische afkomst, geen onbesproken figuur is. Hij vuurde reeds vuurwerk af in zijn huis, vocht met teamgenoten en miste trainingen. Opvallend is dat wanneer Mario Balotelli in Manchester ging voetballen hij veel minder een doelwit van racisme werd. Back et al. (2001) stelden al vast dat fans in het Verenigd Koninkrijk minder bezwaar maken van zwarte mannen in de voetbalwereld. Ook Cleland (2013) stelde een afname vast van, en een effectieve aanpak tegen, racisme in Engeland. Dit wekt de indruk dat een zwarte Italiaanse voetballer de nationale identiteit van de Italianen tegen de borst stuit.

3.3.2.1 De houding van fans ten opzichte van etnische minderheden in functie van demografie

In welke mate spelen demografische kenmerken van de Rode Duivels-fans een rol in hun houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en t.o.v. de spelers van het nationale elftal? Fans van de Rode Duivels verschillen in demografische kenmerken zoals: geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen, woonomgeving en etnische origine. In de komende paragrafen wordt onderzocht welke demografische kenmerken van fans al gepaard gingen met specifieke houdingen ten opzichte van etnische minderheden in een samenleving. Verder in deze masterproef wordt getest of deze vaststellingen consistent zijn met de eigen data.

De Belgische staat annexeerde Congo in 1908, nadat Koning Leopold II het in 1885 had verworven. Het was een kolonie van België. Dat bleef het tot in 1960 (Vanthemsche, 2012). België rekruteerde nooit immigranten uit haar kolonies teneinde de blankheid van de Belgische bevolking te bewaren. Er waren in het begin van de 20ste eeuw daarom maar weinig zwarten in België. In 1958 werd in de Heysel-buurt in Brussel de Wereld Expo

gehouden, waar nog een Afrikaans traditioneel dorp werd tentoongesteld. Dit toont aan dat zwarte mensen in het Belgische straatbeeld destijds niet even frequent aanwezig waren zoals tegenwoordig. Nu zijn er in de Belgische bevolking tweede en derde generaties postkoloniale en Afrikaanse immigranten. Oudere Belgen die nog zijn opgegroeid en opgevoed met het koloniale gedachtegoed vinden het mogelijk moeilijk om te begrijpen dat een zwarte persoon een Belg is. Bij jongeren is dit veel minder het geval (Martiniello & Boucher, 2017). Onderzoek van De Baets (1994) bevestigt dit: Belgische, jongere respondenten zijn minder racistische ingesteld. De respondenten in het onderzoek van Cleland (2013) getuigen op een consistente manier: racisme zit in ingebakken in de oudere Britse cultuur en daarom zijn het de oudere supporters die racistische opmerkingen maken in voetbalstadia. In tegenstelling tot de jongere generaties zijn zij nog meer van mening dat buitenlanders naar het Verenigd Koninkrijk emigreren om jobs te ontnemen en te profiteren van de sociale zekerheid. Al blijkt uit ander onderzoek dat niet leeftijd, maar opleidingsniveau de grootste invloed heeft op een racistische instelling. Lager geschoolden, ouderen (45+) en individuen met een lagere welstand hebben een racistischere instelling (Billiet, Carton & Huys, 1990). In onderzoek van de Eurobarometer in verschillende Europese landen blijkt dat opleidingsniveau telkens de belangrijkste predictor is voor racisme met een verklaarde variantie tussen de 50 en 75%. Daarna volgt de leeftijd van de respondent als predictor (Dekker & Van Praag, 1990).

De Belgische samenleving is divers wat het bezit van economische middelen betreft waardoor men inwoners kan onderscheiden op basis van een sociaal-economische status. Volgens een analyse van de EU-SILC (Corluy & Verbist, 2010) bevat de groep autochtone Belgen in vergelijking met immigrante Belgen het grootste aantal hoogopgeleiden en het laagste aantal laagopgeleiden. Het armoederisico en inkomensongelijkheid zijn groot bij de groep Belgen met een origine van buiten Europa en bij de groep niet-Belgen met een origine van buiten Europa. Hun gemiddelde inkomen en tewerkstellingskans is beduidend lager dan dat van autochtone Belgen dit in combinatie met een verhoogde uitkeringsafhankelijkheid. Voor Belgen die een origine hebben in een ander Europees land zijn er geen verhoogde risico's. Opvallend is dat niet opleidingsniveau, gezinssamenstelling of leeftijdsstructuur bepalend zijn voor de lagere sociaal-economische status van niet-EU migranten, maar veeleer institutionele kenmerken zoals rigiditeit van de arbeidsmarkt, discriminatie en migrant-specifieke kenmerken zoals talenkennis en migratiemotief (Corluy & Verbist, 2010). In onze survey wordt gevraagd of de fan een etnische origine heeft. Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen 'geen etnische origine', 'een etnische origine uit Europa' en 'een etnische origine buiten Europa'.

De Belgische samenleving kent gemarginaliseerde inwoners. Zij hebben een lage sociaal-economische status en hebben het moeilijk om onafhankelijk in hun basisbehoeften te voorzien. Ze zijn verspreid over het hele land, maar in het bijzonder in Wallonië zijn er veel mensen met een lage sociaal-economische status (SES). De werkloosheid ligt er hoger dan in

Vlaanderen. Voor dit soort mensen kan het succes van de Rode Duivels een inclusie-effect teweegbrengen. Tijdens de massa evenementen zijn zij een gelijkwaardige deelnemer (Martiniello & Boucher, 2017). Naast deze autochtone Belgen met een lage SES werd al vastgesteld dat er ook niet-EU migranten zijn die een grote kans hebben op een lage SES. Een eerste interessante vraag is of dit zogenoemde inclusie-effect bestaat voor autochtonen met een lage SES en daarnaast of dat effect ook geldt voor niet-EU migranten met een lage SES. Of zal deze groep dit effect niet ervaren en geen sterkere affiniteit vertonen met de Rode Duivels?

Zijn mensen met een lagere sociaal-economische status minder gediend met etnische minderheden in de Belgische samenleving? De geschiedenis heeft geleerd dat in tijden van een economische laagconjunctuur, xenofobie toeneemt in het publieke discours (Yakushko, 2008). Die xenofobie is echter verscholen achter de zogenoemde bescherming van de nationale cultuur en jobs voor de inheemse bevolking. De etnische minderheden worden dan de zondebokken (Yakushko, 2008; Krasnoff, 2017). Een negatieve houding t.o.v. immigranten komt volgens Suarez-Orozco en Suarez-Orozco (1995) voort uit angst voor verminderde economische bronnen. Voor personen met een lage sociaal-economische status is het een economisch permanent moeilijke situatie. Het lijkt daarom plausibel dat deze personen ook vaker xenofob zullen zijn dan met mensen die zich in een economisch goede situatie bevinden.

3.3.3 De houding van fans ten opzichte van etnische minderheden en nationaliteitsgevoel

Uit het onderzoek van Maddens et al. (2000) bleek dat Vlamingen met een sterke regionale verbondenheid een negatievere houding hadden t.o.v. etnische minderheden dan Vlamingen die zich meer identificeren met België. In Wallonië zagen ze het tegenovergestelde. Regionalisten zijn positiever t.o.v. etnische minderheden en Walen die zich sterk met België identificeren zijn negatiever. Zij verklaren het verschil tussen de lineaire verbanden door verschillende sociale betekenissen van regionalisme en nationalisme bij Vlamingen en Walen. Esses, Dovidio, Semanya en Jackson (2005) kwamen tot de conclusie dat individuen die geloven dat nationale identiteit toegewezen wordt door geboorte in die natie veeleer een negatieve houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving zullen hebben dan individuen die geloven dat je een nationale identiteit kan toe-eigenen door je vrijwillig te oriënteren op de instituties, cultuur en regels van die natie. Ook vonden ze dat veeleer nationalisme dan patriotisme, d.i. vaderlandsliefde, leidt tot een xenofobe houding. Etnocentrisme, de eigen etniciteit superieur vinden aan anderen, en nationalisme zijn sterk geassocieerd met xenofobie (Yakushko, 2008). Deze theorieën lijken in eerste instantie niet te rijmen met de bevindingen van Maddens et al. (2000), maar als nationalisme begrepen wordt als Vlaams nationalisme dan klopt het wel. Dit wordt namelijk geassocieerd met xenofobie.

4. Onderzoeksvragen en hypothesen

In dit hoofdstuk wordt de centrale onderzoeksvraag van deze masterproef geformuleerd. Gezien deze breed en allesomvattend is worden er ook secundaire onderzoeksvragen gesteld. Er wordt uitgelegd hoe er tot de formulering van de secundaire onderzoeksvragen is gekomen en daarnaast worden er hypothesen aan gekoppeld. Op deze manier is het duidelijk welke hypothese-analyse in het volgende hoofdstuk een antwoord biedt op welke onderzoeksvraag.

4.1 De centrale onderzoeksvraag

De scriptie focuste zich al op twee luiken: enerzijds de nationale affiniteit en identificatie van de fan en anderzijds de houding van de fan t.o.v. etnische minderheden in zowel de samenleving als binnen de Rode Duivels. Daarom luidt de centrale onderzoeksvraag:

“Hoe verhoudt de mate van nationale affiniteit bij fans van de Rode Duivels zich ten opzichte van hun gedrag? En kan in dit gedrag een vorm van discriminatie t.o.v. etnische minderheden, in de Belgische samenleving of bij de Rode Duivels, vastgesteld worden?”

4.2 De secundaire onderzoeksvragen

De volgende secundaire onderzoeksvragen zijn specifiek geformuleerd. Ze laten toe om uiteindelijk een uitgebreidere discussie en conclusie te formuleren. In de volgende paragrafen wordt telkens uitgelegd wat de secundaire onderzoeksvraag is, hoe er tot deze vraag is gekomen en welke hypothese getest zal worden in het volgende hoofdstuk.

4.2.1 Eerste secundaire onderzoeksvraag

De eerste onderzoeksvraag wordt gesteld op basis van de ingebeelde samenleving theorie van Anderson (2006), die stelt dat de nationale identiteit erg kneedbaar is. Supporteren voor een nationaal elftal is een collectieve symbolische gebeurtenis die de nationale identiteit kan beïnvloeden (Depetris-Chauvin et al., 2018). Terend op de vaststelling van Krasnoff (2017) en Holmes (1994) dat succesvolle prestaties deze kneedbare nationale identiteit positief kunnen beïnvloeden, vragen we ons af hoe het is gesteld met de nationale identificatie van de Rode Duivels-fans na de succesvolle prestaties van de Rode Duivels. Deze theorieën zijn respectievelijk terug te vinden in hoofdstuk 3.1 en 3.2.

“Bestaat er, in de huidige periode van sportief succes van de Rode Duivels, een algemeen positieve nationale identificatie van de Rode Duivels-fans met de Belgische natie?”

Hypothese 1: De houding van de Rode Duivels-fans ten opzichte van de Rode Duivels is op het moment van dataverzameling, ten tijde van sportief succes, veeleer positief.

Hypothese 2: De mate waarin men fan is van de Rode Duivels is positief gecorreleerd met de mate van nationale affiniteit met België.

4.2.2 Tweede secundaire onderzoeksvraag

De tweede secundaire onderzoeksvraag wordt gesteld op basis van de theorieën van Allison (1986), die stelde dat sport voor scheiding maar ook associatie zorgt, en op basis van het werk van Holmes (1994), die aantoont dat de Ieren en Noord-Ieren nog meer tegen elkaar opgezet worden door het voetbal. Deze onderzoeksvraag peilt of een ‘sub-nationale identificatie’ affiniteit voor een nationaal elftal in de weg staat (Maddens et al., 2000). Ook Grever & Ribbens (2007) beschreven ‘identificatie’ en ‘desidentificatie’. Deze theorieën zijn respectievelijk terug te vinden in hoofdstuk 3.2, 2.2.4 en 2.2.1. In deze scriptie wordt er gevraagd of sterk regionalistisch ingestelde fans zich moeilijker kunnen verzoenen met de nationale Rode Duivels.

“Spelen in België, een natie met een federaal besturingssysteem en onafhankelijke gewesten, identificerende gevoelens van de inwoners met hun respectievelijke gewesten een rol bij het supporteren voor het nationale elftal?”

Hypothese 3: Belgische Rode Duivels-fans met een sterke regionale verbondenheid (Vlaanderen, Brussel en Wallonië) zijn niettemin trots op de Rode Duivels.

4.2.3 Derde secundaire onderzoeksvraag

De derde secundaire onderzoeksvraag wordt gesteld op basis van de theorieën die wijzen op een relatie tussen de nationale economie en de prestaties van het nationale elftal (Holmes, 1994; Edmans et al., 2007; Martiniello & Boucher, 2017). Deze theorieën worden beschreven in de laatste paragraaf van hoofdstuk 3.2.

“Zijn er economische effecten waar te nemen in de Belgische samenleving na een sportieve prestatie van het nationale elftal?”

Hypothese 4: Een negatief, sportief resultaat van de Rode Duivels in een hoogst competitieve wedstrijd heeft een negatief, economisch effect op de voornaamste Belgische aandelenkoers: de BEL20.

4.2.4 Vierde secundaire onderzoeksvraag

De vierde secundaire onderzoeksvraag wordt gesteld op basis van de theorieën die stellen dat er discriminatie is t.o.v. etnische minderheden in de Belgische samenleving (De Witte & Klandermans, 2000; Erk, 2005; Vlaams Parlement, z.d.; Liedenbaum et al., 2013; Martiniello & Boucher, 2017) en in andere Europese samenlevingen in de context van het voetbal (Doidge, 2013; Cleland, 2013; Burdsey, 2006; Burdsey & Randhawa, 2012; Fawbert, 2011). Deze theorieën zijn respectievelijk terug te vinden in hoofdstuk 3.3 en 3.3.1.

“Hebben fans van de Rode Duivels een negatieve houding ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving? En hoe is hun houding ten opzichte van spelers van de Rode Duivels met een andere etnische origine?”

Hypothese 5: Autochtone fans van de Rode Duivels hebben een negatievere houding t.o.v. etnische minderheden dan allochtone fans

Hypothese 6: Fans van de Rode Duivels zijn minder tolerant t.o.v. spelers in het nationale elftal met een andere etnische origine dan t.o.v. spelers met een Belgische origine

Hypothese 6a: Fans van de Rode Duivels zijn minder tolerant t.o.v. etnische minderheden in de Belgische samenleving dan t.o.v. spelers van de Rode Duivels met een andere etnische origine

4.2.5 Vijfde secundaire onderzoeksvraag

De vijfde secundaire onderzoeksvraag wordt gesteld op basis van de genoemde verbanden tussen de sociale demografie van een fan en diens houding t.o.v. etnische minderheden. De invloed van leeftijd (Martiniello & Boucher, 2017; De Baets, 1994; Cleland, 2013; Billiet et al., 1990), sociaal-economische status (Martiniello & Boucher, 2017; Yakusho, 2008; Suarez-Orozco & Suarez-Orozco, 1995) en regionale verbondenheid (Maddens et al., 2000; Esses et al., 2005) wordt onderzocht. Deze theorieën zijn respectievelijk terug te vinden in hoofdstuk 3.3.2, 3.3.2.1 en 3.3.3.

“Bestaat er een verband tussen de socio-demografische kenmerken en sociaal-economische status (SES) van de fans van de Rode Duivels en hun houding ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving en bij de Rode Duivels?”

Hypothese 7a: Oudere fans van de Rode Duivels zijn minder tolerant ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving en ten opzichte van Rode Duivels met een andere etnische origine, dan jongere fans.

Hypothese 7b: Fans van de Rode Duivels die in een stedelijke omgeving wonen hebben een negatievere houding t.o.v. etnische minderheden dan fans die in een landelijke omgeving wonen. (Liedenbaum et al. (2013) gaven immers aan dat sociale problemen met etnische minderheden het grootst zijn in stedelijke omgevingen).

Hypothese 7c: Fans van de Rode Duivels met een lage sociaal-economische status (SES) vertonen een grotere affiniteit met de Rode Duivels in vergelijking met fans met een hoge sociaal-economische status (SES) door het inclusie-effect.

Hypothese 7d: Fans van de Rode Duivels met een niet-EU origine en een lage sociaal-economische status (SES) vertonen geen grotere affiniteit met de Rode Duivels in vergelijking met fans met een hoge sociaal-economische status (SES) omdat het inclusie-effect niet geldt voor hen.

Hypothese 7e: Fans van de Rode Duivels met een hogere sociaal-economische status (SES) zijn toleranter ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving dan fans met een lage sociaal-economische status (SES).

Hypothese 7f: Vlaamse fans van de Rode Duivels die een sterke regionale verbondenheid hebben, hebben een negatievere houding t.o.v. etnische minderheden dan Vlaamse fans die meer pro-België zijn. Waalse fans die een sterke regionale verbondenheid hebben, hebben een positievere houding t.o.v. etnische minderheden dan Waalse fans die meer pro-België zijn.

5. Data & methoden

Deze scriptie is een kwantitatief empirisch onderzoek. De data die geanalyseerd worden, werden verzameld door middel van een anonieme online survey. In voorgaand onderzoek werd al met een anonieme survey gewerkt ter bevordering van de eerlijkheid van de antwoorden (Cleland, 2013). Met hulp van de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) werd een link toegevoegd aan een nieuwsbrief e-mail van de officiële fanclub van de Rode Duivels: '1895'. Deze nieuwsbrief e-mail werd op 20 november 2018 uitgestuurd naar alle leden van de fanclub. De survey bevat vragen over de nationale identificatie, voetbal affiniteit, houding t.o.v. etnische minderheden en socio-demografie van de fan. De eigen survey baseert zich op een survey van de organisatie 'International Social Survey Programme' (ISSP) in samenwerking met de studiediensten van de Vlaamse en Waalse overheid (ISSP Research Group, 2013; Research Centre of the Flemish Government & IWEPS, 2013). Er werden, in het belang van de eigenheid en specificiteit van dit onderzoek, ook vragen toegevoegd die zich niet op een andere survey baseren.

De dataverzameling verliep vlot en volgens plan met 450 antwoorden tot gevolg. Hiervan zijn er wel een aantal niet volledig ingevuld. De dataset bevat een variabele die de voortgang van de respondent in de survey toont (Progress). Het selectie criterium om een respondent mee te nemen in de analyses was een groter dan of gelijk aan 90% 'progress' waarde. Dit leidde tot 331 valide antwoorden, wat voor een masterproef-onderzoek een behoorlijk aantal is. Een deel van de voetbal affiniteit vragen in de survey hebben betrekking op de wedstrijden België-IJsland (15/11/2018) en Zwitserland-België (18/11/2018). Daarom werd de survey uitgestuurd op 20 november en afgesloten op 22 november waardoor er zo min mogelijk data-schade is omdat respondenten voor hun antwoorden niet ver in het verleden moeten teruggaan. Vervolgens werden de geselecteerde data geanalyseerd met het programma SPSS versie 25. Om de geschiktste statistische analyse techniek te vinden voor elke hypothese werd er gebruik gemaakt van de '*Statistical Test Selector*' van de online organisatie 'Laerd Statistics'. Er worden in deze masterproef veel verschillende statistische technieken toegepast die aan het begin van elke paragraaf van hoofdstuk 7 'Resultaten' worden vermeld.

Er wordt ook gebruik gemaakt van data die niet zelf verzameld zijn in combinatie met alternatieve empirische analyses. Zo wordt hypothese 4, die betrekking heeft op de economische beurs-effecten van voetbal resultaten, getest aan de hand van gegevens over de BEL20, de CAC40 en de FTSE100 van internetbronnen (Beursduivel, z.d.; Investing, z.d.; Country Economy, z.d.). Daarnaast wordt voor hypothese 6, die betrekking heeft tot de houding van fans t.o.v. etnische minderheden bij de Rode Duivels, beroep gedaan op objectieve spelersbeoordelingen van een internetbron (Whoscored, z.d.). Om te analyseren of de Rode Duivels-fans kritischer zijn voor Rode Duivels in functie van hun etnische origine wordt de wedstrijdbeoordeling van elke Rode Duivel bestudeerd. In de survey werd de

respondenten namelijk gevraagd om de spelers een score te geven van 0 tot 10 voor hun prestaties tijdens de wedstrijden België – IJsland en België – Zwitserland. Een score van 0 betekent dat ze ‘uiterst slecht’ presteerden en een score van 10 betekent ‘uiterst goed’. De scores zijn tot op één getal na de komma (bijv. 6.4). Met de scores op zich kunnen we niet onderzoeken of de beoordeling van een speler door een fan uitzonderlijk afwijkt van de score die de speler ‘verdient’. Daarom is er besloten de externe beoordelingen te importeren van een gerenommeerde voetbalstatistieken-website (Whoscored, z.d.) en om deze scores te vergelijken met de scores gegeven door de fans. De scores die de spelers ontvangen op deze website zijn berekend op basis van statistieken van hun persoonlijke prestatie in de wedstrijd. Ze kunnen daarom als objectief beschouwd worden.

6. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van verschillende analyses besproken die telkens één van de hypothesen testen om zo een antwoord te bieden op de centrale en secundaire onderzoeksvragen. Ten eerste wordt de steekproef beschreven en vervolgens zijn er opeenvolgende korte paragrafen die gaan over de hypothese analyses.

6.1. Beschrijvende statistiek

Er zijn 331 fans die worden onderzocht. Er zijn 279 mannelijke fans en 52 vrouwelijke. De gemiddelde leeftijd is 40.38 jaar met een standaardafwijking van 12.43 jaar. De minimumleeftijd bedraagt 17 jaar en de maximumleeftijd 75 jaar. 52% woont in Vlaanderen, 38.4% in Wallonië en 9.6% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 89% van de fans is van autochtone origine en 11% van allochtone origine. 41.1% woont in een stedelijke omgeving, 58.9% in een landelijke.

6.2 Testen van de hypothesen

6.2.1 Hypothese 1

Deze hypothese stelt dat de houding van fans ten opzichte van de Rode Duivels ten tijde van sportief succes, veeleer positief is. Om dit te testen wordt eerst een variabele geanalyseerd die peilt of een fan zich vertegenwoordigd voelt door de Rode Duivels. Daarnaast wordt de variabele die de affiniteit van de fan voor de Rode Duivels inhoudt, onderzocht. 94.3% van de fans voelt zich op een of andere manier vertegenwoordigd door de Rode Duivels (Tabel 1) De gemiddelde affiniteit van de fans voor de Rode Duivels bedraagt 4.23 op 5 of 84.6% (Tabel 2). Deze sterk positieve resultaten bieden steun voor de aanname van hypothese 1.

6.2.2 Hypothese 2

Deze hypothese stelt dat de mate waarin men fan is van de Rode Duivels positief gecorreleerd is met de mate van nationale affiniteit met België. Voor deze analyse worden twee variabelen gebruikt. Enerzijds de affiniteit van de fan voor de Rode Duivels en anderzijds een schaal-variabele die de scores op de vragen “Hoe trots bent u op België wat betreft volgende zaken?” bundelt. Er wordt geopteerd voor de Spearman’s correlatie test, een non-parametrische test, omdat er voor de variabelen niet wordt voldaan aan de aanname van normaliteit. Er wordt een zwakke, positieve correlatie gevonden ($\rho = 0.236$) die significant is ($p < 0.01$) (Tabel 3). Hypothese 2 wordt aangenomen.

6.2.3 Hypothese 3

Deze hypothese stelt dat Rode Duivels-fans met een sterke regionale verbondenheid niettemin trots zijn op de Rode Duivels. Om dit te testen wordt er geopteerd voor een *Mantel-Haenszel test of trend*. Bij fans uit het Vlaamse Gewest bestaat er een zeer zwakke,

positieve relatie tussen regionale verbondenheid en de affiniteit voor de Rode Duivels (Pearson $r = 0.134$, Tabel 5). De *asymptotic significance* van de *linear-by-linear association* geeft aan dat het resultaat net niet significant is ($p = 0.079 > 0.05$, Tabel 4). Dit betekent dat er net geen lineaire associatie wordt vastgesteld tussen de regionale verbondenheid van de Vlaamse fan en zijn affiniteit voor de Rode Duivels. Voor Waalse fans bestaat er een quasi onbestaande, negatieve relatie tussen regionale verbondenheid en de affiniteit voor de Rode Duivels (Pearson $r = -0.021$, Tabel 7). Het resultaat is niet significant ($p = 0.813$, Tabel 6). Er bestaat geen lineair verband tussen de regionale verbondenheid en de affiniteit voor de Rode Duivels bij Waalse fans. Voor Brusselse fans bestaat er een matige, positieve relatie tussen regionale verbondenheid en de affiniteit voor de Rode Duivels (Pearson $r = 0.456$, Tabel 9). Het resultaat is significant ($p = 0.012 < 0.05$, Tabel 8). Er bestaat een positief lineair verband tussen de regionale verbondenheid en affiniteit voor de Rode Duivels bij Brusselse fans. Tenslotte wordt er gekeken naar de Pearson correlatie tussen de regionale verbondenheid en Rode Duivels-affiniteit voor Belgische fans. Er wordt een positieve, zwakke, significante correlatie vastgesteld (Pearson $r = 0.111$ $p = 0.044 < 0.05$, Tabel 10 en 11). Samengevat, er is een significant, positief resultaat voor Belgische fans, maar wanneer Vlaamse en Waalse fans apart onderzocht worden, komen we niet tot significante resultaten. Er is daarom wel een indicatie dat ondanks een sterke regionale verbondenheid bij een fan, deze niettemin trots is op de Rode Duivels. Dit omdat er in geen van de vier gevallen een negatief lineair verband of correlatie wordt gevonden, dat zou wijzen op een moeilijke verzoening tussen regionale verbondenheid en Rode Duivels-affiniteit. Er is echter te weinig steun om hypothese 3 aan te nemen. Het is niet duidelijk of fans met een sterke regionale verbondenheid niettemin fan zijn van de Rode Duivels.

6.2.4 Hypothese 4

Om te onderzoeken of er economische effecten zijn door de sportieve prestaties van de Rode Duivels wordt de BEL20 onder de loep genomen. De verandering van de beurskoers kan volgens Edmans, Garcia en Norli (2007) verklaard worden door resultaten van het nationale elftal. De BEL20 is de leidende index voor de beurs in Brussel. Het bevat maximaal 20 aandelen die op basis van criteria worden gekozen door de beurs. Edmans et al. (2007) stelden ook dat hoe belangrijker de wedstrijd is, hoe groter het economische effect. Zo'n belangrijke wedstrijd is bijvoorbeeld een eliminatieronde van een toernooi. Op zondag 18 november 2018 speelde België in en tegen Zwitserland. De wedstrijd bepaalde wie er zou deelnemen aan de eindfase van de eerste editie van de UEFA Nations League in juni 2019. België verloor de wedstrijd met 2-5 en zal niet deelnemen aan de eindronde. De BEL20 sloot op vrijdag 16 november af met een waarde van 3529,82 en sloot maandag 19 november af met 3503,40. Dat is een daling van 0.75%. Dinsdag 20 november werd afgesloten met een waarde van 3430,47 wat een daling van 2.08% op die dag betekent (Tabel 12). Dit wijst al op steun voor hypothese 4. Om deze theorie nogmaals te onderzoeken kijken we naar de uitschakeling van België op het WK in Rusland 2018. België verloor op 10 juli de halve finale met 1-0 en werd uitgeschakeld. De BEL20 vertoonde in een periode van zes beursdagen

enkel een negatieve evolutie van 10 op 11 juli (Tabel 12). Op basis van deze twee belangrijke sport resultaten en de simultane beursevoluties lijkt hypothese 4 plausibel. Echter dient er onderzocht te worden of deze beursevoluties niet het gevolg zijn van een algemene economische tendens. De CAC 40, de beurs in Parijs, en de FTSE 100, de beurs in Londen, worden onderzocht voor deze twee periodes waarin de Rode Duivels speelden (Tabel 12). De CAC 40 daalde van 16 november naar 19 november met -0.79% en naar 20 november met -1.21%. De FTSE 100 daalde van 16 november naar 19 november met -0.18%. Een gelijkaardige evolutie zoals de BEL20. Vervolgens onderzoeken we de evoluties van de Europese beurzen na de uitschakeling van België op het WK in juli. De CAC 40 daalt van 10 naar 11 juli met -1.48%. Niet in de lijn van de verwachting aangezien er door de overwinning van het Franse nationale elftal juist een positieve economische beurs-evolutie zou moeten plaatsvinden. Ook de FTSE 100 daalde van 10 naar 11 juli met -1.3%. Het is duidelijk dat de drie Europese beurzen voor de twee momenten dezelfde evoluties vertonen en daarom kunnen de evoluties onmogelijk volledig te wijten zijn aan de sportieve resultaten van de Rode Duivels of eender ander nationaal elftal. Hypothese 4 wordt verworpen.

6.2.5 Hypothese 5

Deze hypothese stelt dat autochtone fans van de Rode Duivels een negatievere houding hebben t.o.v. etnische minderheden dan allochtone fans. Er wordt voor de analyse geopteerd voor een *one way ANOVA test*. De afhankelijke variabele is een gemiddelde houding ten opzichte van etnische minderheden. Dit is een schaal-variabele berekend door een som van de scores van de eerste drie vragen van het hoofdstuk 'Diversiteit en immigratie' uit de survey (zie bijlage 10.8). Deze peilen naar de mening van de respondent ten opzichte van etnische minderheden. De onafhankelijke variabele is de etnische origine van de fan. We onderscheiden drie categorieën: 'Belgische origine', 'Europese origine' of 'niet-Europese origine'. Een fan met een Belgische origine heeft Belgische ouders en is in België geboren. Een fan met één ouder met een Europese origine wordt ingedeeld in de Europese origine categorie. Een fan met één ouder met een niet-Europese origine wordt ingedeeld in de niet-Europese categorie. Met de *one way ANOVA test* wordt onderzocht of de gemiddelde houding ten opzichte van etnische minderheden significant verschilt tussen de drie categorieën.

Het is beter voor de analyse als de categorieën gebalanceerd zijn. Voor deze data is dat niet het geval omdat het in de praktijk moeilijk te bekomen is. Zo zijn er 295 respondenten van Belgische origine, 23 van Europese origine en slechts 13 van niet-Europese origine. De houding ten opzichte van etnische minderheden in de samenleving was ongeveer gelijk tussen de Belgische origine groep ($N=295$, $\mu = 2.44$, $\sigma = 0.81$) en de Europese origine groep ($N=23$, $\mu = 2.41$, $\sigma = 0.85$) maar, lag hoger bij de niet-Europese origine groep ($N=13$, $\mu = 2.97$, $\sigma = 0.6$) (Tabel 13).

Er was een homogeniteit van de varianties volgens de *Levene's test* ($p= 0.359$, Tabel 15). Er werd net geen significant verschil waargenomen tussen gemiddelde houdingen t.o.v. etnische minderheden in de verschillende groepen van etnische origine bij fans ($p= 0.062$, Tabel 14). De p -waarde ligt echter heel dicht bij de significantiegrens van 0.05 die wordt gehanteerd. Daarom aarzelen we om hypothese 4 volledig te verwerpen. Onze aarzeling wordt gesteund omdat ook verder blijkt uit Post Hoc Tests (Tabel 16) om de gemiddelde houding van specifieke groepen van etnische origine te onderzoeken, dat er een significant verschil is tussen de houding van Belgische fans en niet-Europese fans ($p= 0.05$). De houding van Europese origine fans verschilt niet significant met Belgische fans noch met niet-Europese fans ($p=0.989$ en $p=0.111 > 0.05$). Samengevat verschilt de gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden niet significant voor alle drie de origine-groepen, doch wordt er een significant verschil in houding vastgesteld tussen de fans van Belgische origine en fans van niet-Europese origine. Hypothese 5 wordt gedeeltelijk verworpen en gedeeltelijk aangenomen.

6.2.6 Hypothese 6

In deze scriptie onderzoeken we of de houding van fans verschilt t.o.v. spelers met een volledig Belgische origine en spelers met een andere etnische origine. De respondenten gaven de Rode Duivels een beoordeling op 10 voor hun prestaties in de wedstrijden tegen IJsland en Zwitserland. Aan de wedstrijd tegen IJsland deden zeven spelers mee met een volledig Belgische origine: Courtois, Alderweireld, Meunier, T. Hazard, E. Hazard, Mertens en Vanaken. Er deden zeven spelers mee met een andere etnische origine: Boyata, Kompany, Witsel, Tielemans, Batshuayi, Januzaj en Denayer. De voetbal-statistieken website 'Whoscored.com' biedt voor elke speler een objectieve beoordeling op 10, die berekend is op basis van statistieken (Tabel 17). Deze scores worden in dit onderzoek gebruikt als referentie. Er wordt een gemiddelde genomen van de beoordelingen die de fans gaven aan de autochtone spelers en een gemiddelde van de beoordelingen die ze gaven aan de allochtone spelers. Deze gemiddelde beoordeling wordt dan vergeleken met de objectieve beoordeling van Whoscored. Voor de wedstrijd van 15 november 2018 tegen IJsland waarin het 2-0 werd voor België, krijgt de groep autochtone spelers een objectieve score van 7.26/10 en de groep allochtone spelers een van 7.2/10. De fans van de Rode Duivels beoordeelden de groep autochtone spelers voor deze wedstrijd met een score van 7.42/10 en de groep allochtone spelers met een score van 6.96/10. Dit geeft weer dat, in de wedstrijd België-IJsland, de groep autochtone spelers 1.6% beter wordt beoordeeld door de fans dan de objectieve score van Whoscored en de groep allochtone spelers 2.4% slechter wordt beoordeeld dan de objectieve score. Voor de beslissende Nations League wedstrijd van 18 november 2018 in en tegen Zwitserland waarin het 5-2 werd voor Zwitserland, krijgt de groep autochtone spelers een objectieve score van 6.67/10 en de groep allochtone spelers een van 6.3/10. De fans van de Rode Duivels uit onze studie beoordeelden de groep autochtone spelers voor deze wedstrijd met een score van 5.92/10 en de groep allochtone spelers met een score van 4.8/10. Dit geeft weer dat, in de wedstrijd Zwitserland-België, de

groep autochtone spelers 7.5% slechter wordt beoordeeld door de fans dan de objectieve score van Whoscored, maar dat de groep allochtone spelers met 15% nog slechter wordt beoordeeld dan de objectieve score. Deze resultaten wijzen op een eerste indicatie dat fans van de Rode Duivels kritischer zijn voor spelers met een andere etnische origine dan voor spelers met een Belgische origine.

Hypothese 6 die stelt dat fans van de Rode Duivels minder tolerant zijn t.o.v. spelers in het nationale elftal met een andere etnische origine dan t.o.v. spelers met een Belgische origine, wordt bijgevolg ondersteund door de analyse van de spelersbeoordelingen. Echter het gemiddelde antwoord op de stelling “Ik heb liever meer spelers zonder een andere etnische afkomst zoals, bv. Kevin De Bruyne en Thibaut Courtois omdat ik vind dat zij de Belgische nationaliteit beter vertegenwoordigen” bedraagt 4.23 (1 = Helemaal akkoord, 5 = Helemaal niet akkoord). Op de stelling “Ik vind dat spelers met een andere etnische achtergrond zoals, bv. Romelu Lukaku, Marouane Fellaini en Adnan Januzaj, niet de Belgische nationaliteit vertegenwoordigen” is de gemiddelde score 4.56 (Tabel 18). Deze resultaten wijzen op een differentiatie wanneer de hypothese expliciet en impliciet wordt getest. Wanneer er rechtstreeks aan de fans gevraagd wordt wat ze van etnische verschillen vinden binnen de Rode Duivels geven ze blijk van een tolerante houding. Wanneer de spelersbeoordelingen onder de loep worden genomen, stellen we vast dat er systematisch een slechtere score aan allochtone spelers wordt gegeven. Impliciet is er dus geen tolerante houding t.o.v. etnische diversiteit bij de Rode Duivels. Hypothese 6 wordt gedeeltelijk verworpen en gedeeltelijk aangenomen.

6.2.6.1 Hypothese 6a

Deze initiële resultaten worden verder onderzocht in een tweede analyse. Hypothese 6a wordt getest. In de survey worden vragen gesteld die peilen naar de mening van fans t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine. Met de scores op deze verschillende vragen wordt een schaal-variabele gevormd. Deze schaal-variabele is de gemiddelde houding van de fan t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine. Om te onderzoeken of fans een verschillende houding hebben t.o.v. individuen met een andere etnische origine dan t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine, wordt er gezocht naar een eventuele correlatie tussen de gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden en de gemiddelde houding t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine. Een *Spearman's correlatie* geeft aan dat er een statistisch significante, matig positieve correlatie is tussen de houding van de fan t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en diens houding t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine: $\rho = 0.368$, $p < 0.0005$ (Tabel 19).

Hypothese 6a stelt dat fans minder tolerant zijn voor etnische minderheden in de samenleving dan voor etnische minderheden binnen de Rode Duivels. Om deze te testen, biedt de correlatie tussen de gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en de gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden bij de Rode Duivels een

antwoord. Er is een matig positief, significant verband tussen deze twee houdingen. Omdat dit verband maar matig is, betekent het dat de beide houdingen niet sterk lineair positief evolueren. Mocht een fan een gelijke houding hebben voor etnische minderheden in zowel de samenleving als bij de Rode Duivels, dan was deze correlatie sterk positief en significant geweest. Hypothese 6a wordt daarom aangenomen. Er is een verschil in de houdingen van de fan. De houding t.o.v. etnische diversiteit in de samenleving is niet erg gelijkend op de houding t.o.v. etnische diversiteit bij de Rode Duivels.

6.2.7 Hypothese 7

6.2.7.1 Hypothese 7a

Hypothese 7a stelt dat oudere fans, respondenten binnen de 43 jaar en de maximumleeftijd, een minder tolerante houding vertonen t.o.v. etnische minderheden zowel in de samenleving als bij de Rode Duivels dan jongere fans, respondenten binnen de minimumleeftijd en 42 jaar. Om deze hypothese te testen, biedt een *Hotelling's T-kwadraat test* een antwoord. Eerst worden beschrijvende statistieken weergegeven (Tabel 20).

Oudere fans ($\mu = 2.2981$ met $\sigma = 0.79$) hebben in deze steekproef gemiddeld een minder tolerante houding dan jongere fans t.o.v. etnische minderheden in de samenleving ($\mu = 2.55$ met $\sigma = 0.80$). De houding van oudere fans is ook negatiever t.o.v. etnische minderheden bij de Rode Duivels (Tabel 20).

Vervolgens wordt de eigenlijke *Hotelling's T-kwadraat test* geanalyseerd. Er is een significant verschil tussen de beide leeftijdsgroepen van fans wat de gecombineerde afhankelijke variabelen betreft (de houdingen van de fans), $F(2,328) = 3.88$, $p = 0.022 < 0.05$; Wilks' $\Lambda = 0.98$; partial eta-kwadraat = 0.023 (Tabel 22)

Tenslotte onderzoeken we de afhankelijke variabelen, de houdingen apart (Tabel 21). Het verschil in houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving tussen jonge en oude fans bedraagt 0.254 op een totaal van 5. Dit verschil blijkt significant ($p = 0.006 < 0.01$). Het verschil in houding t.o.v. etnische minderheden bij de Rode Duivels tussen jonge en oude fans bedraagt 0.064 op een totaal van 5. Dit verschil blijkt niet significant ($p = 0.364$). Concluderend kan er gesteld worden dat we aan de hand van deze test en de significantie van de gecombineerde afhankelijke variabelen hypothese 7a aannemen. Er dient wel opgemerkt dat er geen significant verschil is bij jonge en oude fans wat betreft de houding t.o.v. etnische minderheden bij de Rode Duivels. Er wordt selectieve discriminatie vastgesteld t.o.v. etnische minderheden door oudere fans van de Rode Duivels (Tabel 21).

6.2.7.2 Hypothese 7b

Hypothese 7b test of de woonomgeving van een fan, landelijk of stedelijk, een rol speelt in de vorming van diens houding ten opzichte van etnische minderheden in de samenleving. De

hypothese wordt gesteld omdat Liedenbaum et al. (2013) aangaven dat sociale problemen met etnische minderheden het grootst zijn in stedelijke omgevingen en er verwacht wordt dat daarom de houding t.o.v. etnische minderheden van fans in een stedelijke woonomgeving negatiever zal zijn dan die van fans in een landelijke woonomgeving. Een *independent samples t-test* biedt een antwoord op de vraag en de hypothese. De afhankelijke variabele is, zoals bij hypothese 5 en 6a, de gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden en de onafhankelijke variabele is 'woonomgeving'. Er is één uitschieter (Boxplot 23). In de groep 'landelijke woonomgeving' is er één respondent met een houdingscore van 4.75 op 5. Deze uitschieter wordt behouden in de data aangezien het niet gaat om een meet- of data-fout. De Shapiro-Wilk test geeft aan dat de data in beide groepen 'woonomgeving' niet normaal verdeeld is (0.003 en $0.008 < 0.05$, Tabel 24). De assumptie van homogeniteit van de varianties wordt geschonden (*Levene's test for equality of variances*, $p = 0.005$). De waarden die worden bestudeerd komen daarom uit de rij '*equal variances not assumed*' (Tabel 25). De gemiddelde houding van fans in een stedelijke omgeving lag 0.17 hoger dan die van fans in een landelijke omgeving met waarden -0.01 tot 0.35 in een 95 % betrouwbaarheidsinterval. Dit resultaat geeft aan, in tegenstelling tot de verwachting, dat de houding van fans in een stedelijke omgeving positiever is. Het resultaat is echter niet significant ($p = 0.07$) waardoor hypothese 7b verworpen wordt (Tabel 25). Samengevat is er geen empirische aanwijzing voor een negatievere houding t.o.v. etnische minderheden bij fans uit een stedelijke woonomgeving in vergelijking met de houding bij fans uit een landelijke woonomgeving. De woonomgeving speelt geen rol in de meningsvorming van de fans.

6.2.7.3 Hypothese 7c

Hypothese 7c stelt dat fans van de Rode Duivels met een lage sociaal-economische status (SES) een grotere affiniteit met de Rode Duivels vertonen in vergelijking met fans met een hoge SES door het 'inclusie-effect'. Om deze hypothese te testen wordt er in de eerste plaats een *one-way ANOVA test* uitgevoerd en vervolgens een *Spearman's correlatie* berekend.

Ter voorbereiding op deze analyses moesten de data bewerkt worden. In de survey wordt gevraagd in welke categorie van 'netto beschikbaar gezinsinkomen' de fan en zijn gezin zich bevindt. Daarbij wordt het 'aantal bijdragers' aan dit inkomen opgevraagd. Een nieuwe variabele, 'gezinsinkomen', werd berekend door het 'netto beschikbaar gezinsinkomen' te delen door het 'aantal bijdragers'. De survey peilt tevens naar de hoogst behaalde opleiding van de fan. Door de nieuwe variabele 'gezinsinkomen' en 'opleiding' te combineren, verkrijgt men een variabele die een SES-score weergeeft die tussen de waarden 2 en 10 ligt. De fans hebben allen een SES-score, buiten zij die niet bijdragen aan het gezinsinkomen. Vervolgens, om een onafhankelijke variabele te creëren voor de *one-way ANOVA test*, worden de fans ingedeeld in groepen: lage (SES-score tussen 3 en 4.5), gemiddelde (SES-score tussen 4.67 en 6) en hoge (SES-score van 6.33 tot 10).

De *one-way ANOVA test* analyseert of de affiniteit voor de Rode Duivels significant verschilt voor groepen van SES bij fans. De fans werden ingedeeld in drie groepen: lage ($n= 62$), gemiddelde ($n= 159$) en hoge ($n= 95$) SES (Tabel 27). Er werden uitschieters vastgesteld (Boxplot 28). Deze uitschieters worden behouden in de data aangezien het niet gaat om meet- of data-fouten. De *Shapiro-Wilk test* (Tabel 29) toont aan dat de data niet normaal verdeeld is over de groepen ($p < 0.01$). De *Levene's statistic* (Tabel 30) geeft aan dat er geen homogeniteit, maar heterogeniteit van de varianties is ($p= 0.703 > 0.05$). Er zal daarom uiteindelijk naar de *Welch statistic* worden gekeken. De Rode Duivels affiniteit nam af van de lage SES groep ($\mu= 4.3 \sigma = 0.82$) naar de gemiddelde SES groep ($\mu= 4.23 \sigma = 0.77$) tot de hoge SES groep ($\mu= 4.17 \sigma = 0.88$). Echter, de *Welch statistic* (Tabel 32) geeft aan dat dit resultaat niet significant is ($p= 0.66 > 0.05$). Er is geen significant verschil in de affiniteit voor de Rode Duivels tussen de drie groepen SES.

In tweede instantie wordt een *Spearman's correlatie* berekend tussen de affiniteit met de Rode Duivels van een fan en zijn SES-score. Deze is negatief en niet significant $\rho = -0.057$, $p= 0.311 > 0.05$ (Tabel 33). Dit wijst er opnieuw op dat er geen verband is tussen de SES van een fan en zijn affiniteit voor de Rode Duivels. Op basis van de twee analyses wordt Hypothese 7c verworpen.

6.2.7.4 Hypothese 7d

De *Spearman's correlatie* tussen de affiniteit met de Rode Duivels van een fan met een niet-EU etnische origine en zijn SES-score is negatief en niet significant $\rho= -0.052$, $p= 0.873 > 0.05$ (Tabel 34). Dit wijst er op dat er geen verband is tussen de Rode Duivels affiniteit en SES van fans met een niet-Europese origine. Hypothese 7d wordt aangenomen.

6.2.7.5 Hypothese 7e

Hypothese 7e stelt dat fans van de Rode Duivels met een hoge SES toleranter zijn ten opzichte van etnische minderheden in de Belgische samenleving dan fans met een lage SES. Er wordt geopteerd voor een *one-way ANOVA test* en een *Spearman's correlatie* voor de analyse.

De *one-way ANOVA test* analyseert of de houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving significant verschilt voor groepen van SES bij fans. De fans werden ingedeeld in drie groepen: lage ($n= 62$), gemiddelde ($n= 159$) en hoge ($n= 95$) SES (Tabel 35). Er wordt één uitschieter vastgesteld (Boxplot 36). Deze uitschieter wordt behouden in de data aangezien het niet gaat om een meet- of data-fout. De *Shapiro-Wilk test* (Tabel 37) toont aan dat de data niet normaal verdeeld is voor de lage SES groep ($p= 0.029 < 0.05$) en de gemiddelde SES groep ($p= 0.022 < 0.05$), maar wel normaal verdeeld is voor de hoge SES groep ($p= 0.057 > 0.05$). De *Levene's statistic* (Tabel 38) geeft aan dat er homogeniteit van de varianties is ($p= 0.313 > 0.05$). De houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving nam toe van de

lage SES groep ($\mu = 2.13$ $\sigma = 0.76$) naar de gemiddelde SES groep ($\mu = 2.43$ $\sigma = 0.75$) tot de hoge SES groep ($\mu = 2.70$ $\sigma = 0.84$) (Tabel 35). De ANOVA test (Tabel 39) geeft aan dat dit resultaat significant is ($p = 0.00 < 0.05$). Er is een significant verschil in de houding van fans t.o.v. etnische minderheden in de Belgische samenleving tussen de drie groepen SES. *Tukey post-hoc analyse* (Tabel 40) onthult dat er tussen alle drie de groepen apart ook een significant verschil is. Tussen lage en gemiddelde SES (mean difference= 0.3, $p = 0.029$), tussen gemiddelde en hoge SES (mean difference= 0.27, $p = 0.021$) en tussen lage en hoge SES (mean difference= 0.57, $p = 0.00$). Het laatste verschil is tevens het grootste en significantste. De verklaringskracht van SES-groepen op de houding van de fan t.o.v. etnische minderheden in de samenleving is 6.1% (R-kwadraat= 0.061, Tabel 41).

In tweede instantie wordt een *Spearman's correlatie* berekend tussen de houding van een fan t.o.v. etnische minderheden en zijn SES-score. Deze is positief en significant $\rho = 0.237$, $p = 0.00$ (Tabel 42). Dit wijst er opnieuw op dat er een verband is de SES van een fan en de houding t.o.v. etnische minderheden. Op basis van de twee analyses wordt Hypothese 7e aangenomen.

6.2.7.6 Hypothese 7f

Hypothese 7f stelt dat Vlaamse fans van de Rode Duivels die een sterke regionale verbondenheid hebben een negatievere houding t.o.v. etnische minderheden hebben dan Vlaamse fans die meer pro-België zijn. Waalse fans die een sterke regionale verbondenheid hebben, hebben een positievere houding t.o.v. etnische minderheden dan Waalse fans die meer pro-België zijn. *De Spearman's correlatie* tussen regionale affiniteit en houding t.o.v. etnische minderheden is voor Vlaamse fans wel negatief, maar niet significant $\rho = -0.114$, $p = 0.137 > 0.05$ (Tabel 43). Voor Waalse fans is het verband verwaarloosbaar en niet significant $\rho = 0.078$, $p = 0.381 > 0.05$ (Tabel 44). Voor Brusselse fans is het verband tevens verwaarloosbaar en niet significant $\rho = -0.035$, $p = 0.849 > 0.05$ (Tabel 45). Het verband dat Maddens et al. (2000) vonden kan niet worden gevonden bij fans van de Rode Duivels. Hypothese 7f wordt verworpen.

7. Discussie

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen beantwoord op basis van de verworven resultaten. De nieuwe vaststellingen van dit onderzoek worden besproken en er worden verklaringen aangereikt vanuit de literatuur. Er wordt nog even stilgestaan bij mogelijke beperkingen en bij aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.

Op basis van de aanname van hypothese 1 en 2 bestaat er volgens ons, in de huidige periode van sportief succes van de Rode Duivels, een algemeen positieve nationale identificatie van de fans met de Belgische natie. Een nationale identiteit blijkt een kneedbaar iets. Het collectieve supporteren voor de successen van de Rode Duivels heeft de ingebeelde Belgische samenleving voor de fans positief beïnvloed (Anderson, 2006; Depetris-Chauvin et al., 2018). Dit resultaat ligt in lijn met de verwachting omdat een dergelijke positieve beïnvloeding van de nationale identiteit al werd vastgesteld in Ierland (Holmes, 1994) en Frankrijk (Krasnoff, 2017).

Hypothese 3 werd niet aangenomen omdat de resultaten niet eenduidig zijn. Het is onduidelijk of fans die een sterke regionale affiniteit vertonen zich al dan niet afzetten of toewijden tot de Rode Duivels. Gezien er toch een positief, significant resultaat werd vastgesteld voor Belgische fans en er geen negatieve, significante correlaties tussen regionale verbondenheid en affiniteit voor de Rode Duivels werden vastgesteld, bestaat er een indicatie dat regionalistisch ingestelde fans zich niet systematisch afzetten tegen de Rode Duivels. Dit resultaat ligt in lijn met de verwachting. In Ierland (Holmes, 1994) werd een sterke scheiding vastgesteld tussen Ieren en Noord-Ieren die voor hun respectievelijke nationale elftallen supporteren. In België supporteren Vlamingen, Walen en Brusselaars voor één nationaal elftal waardoor er veeleer een collectieve associatie plaatsvindt dan een scheiding.

De derde secundaire onderzoeksvraag knoopte aan bij het onderzoek van Edmans et al. (2007) en boog zich over de economische effecten na een sportieve prestatie van het nationale elftal. Hiervoor werd de evolutie van de BEL20 onderzocht op momenten wanneer de Rode Duivels speelden. Er werden in eerste instantie indicaties gevonden die wijzen op een verband tussen de sportieve prestaties en de beursresultaten, maar na een vergelijking met de beurzen in Parijs (CAC 40) en Londen (FTSE 100) lijkt dit verband onbestaande. Niet enkel de Belgische beurs, maar de andere Europese beurzen vertoonden ook een negatieve evolutie bij het verlies van België in de halve finale van het WK in Rusland. De beurzen vertonen interdependentie en zijn veeleer afhankelijk van algemene economische tendensen (Forbes & Rigobon, 2002), dan van sportieve prestaties. In deze scriptie kunnen we daarom geen economische effecten vaststellen na sportieve prestaties van het nationale elftal. Voor toekomstig onderzoek is het aangewezen om andere beursanalyses uit te voeren om tot adequatere resultaten te komen. Ook zouden andere economische aspecten dan de

beurs moeten worden onderzocht in de toekomst om mogelijks toch economische effecten vast te stellen.

De vierde secundaire onderzoeksvraag peilt in eerste instantie naar een mogelijke negatieve houding van fans van de Rode Duivels t.o.v. etnische minderheden in de Belgische samenleving en in tweede instantie naar de houding van de fan t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine. We stellen vast dat fans met een Belgische origine een significant negatievere houding hebben t.o.v. etnische minderheden dan fans met een niet-Europese origine (hypothese 5). Niet onverwacht wordt er een zekere solidariteit tussen individuen met een niet-Europese origine vastgesteld omdat hun gemiddelde houding t.o.v. etnische minderheden significant positiever is. Henrard (2001) definieerde al dat personen *binnen* een etnische groep solidariteit vertonen t.o.v. elkaar (zie hoofdstuk 2.2.3). Deze resultaten wijzen op een solidariteit *tussen* minderheidsgroepen. Het toont aan dat autochtone fans, de gevestigde groep, zich beschouwen als de *'established'* en de etnische minderheden als de *'outsiders'* (Elias & Scotson, 1994). Etnische origine en nationale identiteit zorgen voor een subtiele uitsluiting van etnische minderheden die beschouwd worden door de *'established'* als 'buiten' de natie (Burdsey, 2012). Gezien de recente discriminatie door Italiaanse voetbalfans lijkt het dat ook in Italië een negatievere houding van de autochtone fans kan vastgesteld worden (Doidge, 2013). In het Verenigd Koninkrijk is er een afname van discriminatie in de voetbalwereld door ingrijpende initiatieven en maatregelen (Back et al. 2001; Cleland 2013). Daarom lijkt het plausibel dat de houding van autochtone fans in het VK positiever zal zijn. Vervolgens stelden we opvallend vast dat fans impliciet een negatievere houding hebben t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine, maar wanneer er expliciet gevraagd wordt naar de mening van de fan blijken ze veeleer positief te zijn (hypothese 6). Dit kan mogelijks verklaard worden door alledaags, subtiel of klein racisme. Racisme dat niet expliciet is maar verscholen zit in kleinere houdingen en gedragingen die onschuldig lijken (Schaap & Essed, 2017). Zo'n kleinere handelingen worden ook wel micro-agressies genoemd (Sue, 2010). Dat is een accumulatie van racistische praktijken waaruit alledaags racisme bestaat. Alledaags racisme is geïntegreerd en beïnvloedt structureel ons hele leven. Het zijn niet enkel de expliciete uitingen van racisme, maar tevens de herhaaldelijke, routineuze momenten die tot discriminatie kunnen leiden. Hypothese 6a leert ons dat fans een verschillende houding hebben t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische achtergrond. Er is wel een matige samenhang tussen deze twee houdingen, maar geen sterke samenhang. Dit wil zeggen dat sommige fans racistisch ingesteld zijn t.o.v. een allochtone medeburger maar dit niet in dezelfde mate vertonen t.o.v. een allochtone Rode Duivel. Mogelijks heeft de prominente bijdrage van de Rode Duivel aan de Belgische samenleving een invloed op de houding van de fan. Dit fenomeen lijkt op dat van de figuur Eusébio voor de Portugese samenleving. Hij is een nationale held ondanks zijn zwarte huidskleur en Afrikaanse etnische origine.

De vijfde secundaire onderzoeksvraag peilt naar verbanden tussen de socio-demografische kenmerken van een fan en diens houding t.o.v. etnische minderheden in de Belgische samenleving en bij de spelers van de Rode Duivels. Uit hypothese 7a leren we dat er een significant verschil is tussen de houding van jonge (minimum tot 42 jaar) en oude fans (43 jaar en ouder) t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en bij de Rode Duivels. Als er echter gekeken wordt naar de twee houdingen afzonderlijk, wordt er geconstateerd dat jonge en oude fans enkel significant verschillen in hun houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving en niet t.o.v. etnische Rode Duivels. Leeftijd is daarom een bepalende factor in de attitudevorming, maar meer in de houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving dan bij de Rode Duivels. Dit 'selectieve racisme' vanwege de oudere fans doet denken aan het geval Eusébio. De Rode Duivels leveren een prominente bijdrage aan de Belgische samenleving waardoor er minder belang wordt gehecht aan hun etnische origine. Andere etnische minderheden, die in mindere mate een bijdrage leveren, worden gediscrimineerd. Deze resultaten liggen in lijn met Martiniello & Boucher (2017), De Baets (1994) en Billiet et al. (1990) die vaststelden dat in België en in Europa ouderen racistischer ingesteld zijn dan jongeren. De resultaten zijn niet consistent met de theorie van Cleland (2013) die stelde dat het oudere fans zijn die in de Britse voetbalstadia racistische gedragingen stellen. Onze resultaten geven weer dat oudere fans negatiever zijn t.o.v. etnische Rode Duivels maar niet significant verschillend van de jongere fans waardoor Cleland (2013) niet volledig gevolgd kan worden. Daarnaast stelden we vast dat de woonomgeving van de fan, landelijk of stedelijk, geen significante invloed heeft op diens houding t.o.v. etnische minderheden in de samenleving (hypothese 7b). De theorie van Liedenbaum et al. (2013), waarop de hypothese gebaseerd is, kan niet worden gevolgd. Mogelijks is de hoge graad van verstedelijking in België, die het verschil tussen de woonomgevingen kleiner maakt, hiervoor een verklaring. Verder zagen we dat sociaal-economische status geen significant effect heeft op de affiniteit voor de Rode Duivels van een fan (hypothese 7c). Volgens Martiniello & Boucher (2017) bestaat er een 'inclusie-effect': fans met een lagere SES die een significant hogere affiniteit vertonen voor de Rode Duivels. In onze studie kan er niet gesproken worden van dit effect aangezien SES geen significante invloed heeft op de Duivelse affiniteit. Dit resultaat vereist mogelijks enige nuancering. Het kan zijn dat tijdens de momenten van massa-supporteren er wél een gevoel van inclusie is voor minderbedeelde fans, maar dat dit met deze data niet valt vast te stellen gezien ze niet verzameld zijn *tijdens zo'n* massa-evenement. Ook voor fans van de Rode Duivels met een niet-EU etnische origine kan er geen inclusie-effect worden vastgesteld (hypothese 7d). De aanname van hypothese 7e geeft aan dat de SES van een fan wel een significant effect heeft op diens houding t.o.v. etnische minderheden. Fans met een hogere SES zijn toleranter voor etnische minderheden dan fans met een lage SES. Dit is consistent met de verwachting en de resultaten van Billiet et al. (1990), Dekker en Van Praag (1990) en Suárez-Orozco en Suárez-Orozco (1995). Zij identificeerden opleidingsniveau en inkomen al als de twee meest verklarende factoren i.v.m. racistische attitudevorming. Tenslotte stellen we vast dat Vlaamse fans van de Rode Duivels met een sterke regionale verbondenheid geen

significant negatievere houding hebben t.o.v. etnische minderheden. Daarnaast hebben Waalse fans met een sterke regionale verbondenheid geen positievere houding t.o.v. etnische minderheden (hypothese 7f). De theorie van Maddens et al. (2000), waarop de hypothese gebaseerd is, wordt niet gevolgd als het gaat over fans van de Rode Duivels.

Dit onderzoek gebruikt data die werden verzameld op één meetmoment. Om een geïsoleerd, causaal effect van sportieve prestaties van de Rode Duivels vast te stellen is het allicht beter om meerdere meetmomenten te houden. Op die manier kan er eventueel een terugkerend effect vastgesteld worden. Dit is naast een beperking van dit onderzoek tevens een opportuniteit voor toekomstig onderzoek. Ook het feit dat de data verzameld zijn in de dagen net na een wedstrijd en niet op het moment van massa-supporteren zelf is een beperking op het vaststellen van effecten van zo'n collectieve symbolische gebeurtenis. In de toekomst kan er daarom onderzoek worden gedaan met data verzameld bij voetbalfans net na een wedstrijd of zelfs tijdens. Verder is de doelgroep van dit onderzoek voetbalfans geweest, dat is veeleer specifiek. In de toekomst kan er onderzoek worden naar de mening van alle Belgen over de Rode Duivels. Dit zou interessante resultaten kunnen opleveren over de meningen van individuen die niet erg betrokken zijn bij voetbal in tegenstelling tot individuen die voetbalfan zijn. Dit onderzoek wordt gekenmerkt door een gering aantal respondenten met een origine van een ander Europees land en respondenten met een niet-EU origine. In toekomstig onderzoek kan hier op gelet worden. Het is geen sinecure om kwantitatieve studies te vinden in verband met voetbalfan-gedrag, veeleer kwalitatieve, sociologische onderzoeken werden reeds gevoerd. Dit maakte het moeilijk om de resultaten en conclusies, die niet heel erg exact zijn, maar veeleer interpreteerbaar, te bundelen in de literatuurstudie. Dat is een zekere beperking, maar vanuit een ander opzicht is het begrijpelijk. Om menselijk gedrag te begrijpen en te verklaren is een kwalitatief onderzoek met bijvoorbeeld diepte-interviews heel erg geschikt. Daarom bestaat er een groot aantal onderzoeken van deze soort. Wij roepen ook op om in de toekomst de resultaten van dit kwantitatief onderzoek verder te analyseren door er met een kwalitatieve methode dieper op in te gaan. Daarnaast lijkt een vergelijkend onderzoek naar het gedrag van fans over heel Europa een interessante piste. Tenslotte zijn er in dit onderzoek aanwijzingen dat etnische minderheden die bijdragen aan de samenleving meer krediet krijgen dan zij die dat niet doen. Dit fenomeen verdient meer aandacht in de toekomst.

De resultaten van dit onderzoek zijn relevant voor verscheidene stakeholders. In de eerste plaats voor de Koninklijke Belgische Voetbalbond en de officiële fanclub '1895' want zij kunnen uit dit werk inzichten halen over de attitudes en gedragingen van hun fans. Dit werk legt de vinger op de wonde wat discriminatie bij voetbalfans betreft waardoor voetbalorganisaties weten dat sensibilisering en bestraffing aangewezen is en ze weten voor welke precieze doelgroep dit nodig is. Deze maatregelen lijken effectief omdat de 'Let's Kick Racism Out Of Football' campagne van de Engelse voetbalbond volgens Cleland (2013) al leidde tot een afname van racisme in het Engelse voetbal. Dit werk is een aanvulling tot de

sportsociologie en economie en kan dienen als bron. Aangezien de meest verklarende factor tot een racistische houding bij een fan diens 'opleiding' is, is dit werk ook relevant voor het onderwijsbeleid. Dit werk bevestigt de nood aan een vroege aanpak van dit probleem. Daarnaast is het werk relevant voor spelersadviseurs en makelaars die spelers begeleiden en hun een gepast advies kunnen geven met de resultaten van dit werk in het achterhoofd. Voor de FIFA en UEFA, respectievelijk de mondiale en Europese voetbalorganisatie, is deze informatie relevant om supranationaal te coördineren wat racismebestrijding in het voetbal betreft. Tenslotte lijkt het ook dat antiracisme en antidiscriminatie organisaties zoals het Belgische 'Unia' baat hebben bij deze scriptie.

8. Conclusie

Dit kwantitatief, empirisch onderzoek bij 331 fans van de Rode Duivels ging uit van de vraag hoe de mate van nationale affiniteit van de fans zich verhoudt t.o.v. hun gedrag en of er in dit gedrag een vorm van discriminatie t.o.v. etnische minderheden, in de Belgische samenleving of bij de Rode Duivels, kan worden vastgesteld. Uit dit onderzoek blijkt dat fans in 2018 een uiterst positieve nationale identificatie met België kennen die hand in hand gaat met affiniteit voor de Rode Duivels. Een sterke regionale verbondenheid (zoals die bijvoorbeeld tot uiting komt in gevoelens van Vlaams Nationalisme) staat de affiniteit voor de Rode Duivels niet in de weg. Verder werden geen economische beurseffecten door sportieve prestaties van de Rode Duivels vastgesteld. In lijn met de verwachting is er een zekere solidariteit van fans met een niet-EU origine t.o.v. etnische minderheden. Echter bij de fans in het algemeen wordt een verschil in houding t.o.v. Rode Duivels met een andere etnische origine vastgesteld. Wanneer bij de fans expliciet wordt gepeild naar hun houding t.o.v. allochtone Rode Duivels lijkt deze tolerant, maar wanneer er impliciet wordt geanalyseerd hoe ze de spelers beoordelen stellen we een systematische discriminatie vast. Dit wordt verklaard door een subtiel, alledaags racisme. In dit onderzoek blijkt ook dat als immigranten een prominente bijdrage leveren aan de samenleving, dit krediet en tolerantie oplevert. Dat blijkt omdat oudere fans (43+) selectief racistisch zijn: ze zijn wel racistisch t.o.v. etnische minderheden in de samenleving, maar niet t.o.v. allochtone Rode Duivels. De sportieve bijdrage van de allochtone Rode Duivel levert hem tolerantie op. Tenslotte stelden we vast dat sociaal-economische status (SES) positief gecorreleerd is met tolerantie t.o.v. etnische minderheden waarbij de factor 'opleiding' de grootste invloed heeft.

9. Bibliografie

Allison, L. (Ed.). (1986). *The politics of sport*. Manchester University Press.

Allmers, S., & Maennig, W. (2009). Economic impacts of the FIFA soccer world cups in France 1998, Germany 2006, and outlook for South Africa 2010. *Eastern economic journal*, 35(4), 500-519.

Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso Books.

Back, L., Crabbe, T., & Solomos, J. (2001). *The changing face of football: Racism, identity and multiculturalism in the English game*. Berg.

Belgische Federale Overheidsdiensten. (z.d.). Dubbele nationaliteit | Federale Overheidsdienst Justitie. Geraadpleegd op 28 februari 2019, van https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/personen_en_gezinnen/nationaliteit/dubbele_nationaliteit

Belgische Federale Overheidsdiensten (2019). "Discriminatie." from https://www.belgium.be/nl/justitie/slachtoffer/klachten_en_aangiften/discriminatie.

Burdsey, D. (2006). *British Asians and football: Culture, identity, exclusion*. Routledge.

Beursduivel. (z.d.). Historische koersen - Jul-2018. Geraadpleegd op 16 april 2019, van <https://www.beursduivel.be/index-koers/190015497/BEL-20/historische-koersen.aspx?maand=5>

Beursduivel. (z.d.-b). Historische koersen - Nov-2018. Geraadpleegd op 16 april 2019, van <https://www.beursduivel.be/index-koers/190015497/BEL-20/historische-koersen.aspx?maand=5>

Billiet, J., Carton, A., & Huys, R. (1990). *Onbekend of onbemind? Een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten*. KU Leuven. Sociologisch onderzoeksinstituut; Leuven.

Bocskor, Á. (2018). Anti-immigration discourses in Hungary during the 'Crisis' year: The Orbán government's 'National Consultation' campaign of 2015. *Sociology*, 52(3), 551-568.

Burdsey, D. (Ed.). (2012). *Race, ethnicity and football: persisting debates and emergent issues* (Vol. 6). Routledge.

Burdsey, D., & Randhawa, K. (2012). How can professional football clubs create welcoming and inclusive stadia for British Asian fans?. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 4(1), 105-111.

Carrington, B. (2010). *Race, sport and politics: The sporting black diaspora*. Sage.

Corluy, V., & Verbist, G. (2010). *Inkomen en diversiteit: onderzoek naar de inkomenspositie van migranten in België*.

Country Economy. (z.d.). CAC 40 Historische data. Geraadpleegd op 18 mei 2019, van <https://fr.countryeconomy.com/marches/bourse/france?dr=2018-11>

Depetris-Chauvin, E., Durante, R., & Campante, F. R. (2018). *Building Nations Through Shared Experiences: Evidence from African Football* (No. w24666). National Bureau of Economic Research.

De Baets, A. (1994). *De figuranten van de geschiedenis: hoe het verleden van andere culturen wordt verbeeld en in herinnering gebracht*. Uitgeverij Verloren.

De Witte, H., & Klandermans, B. (2000). Political racism in Flanders and the Netherlands: explaining differences in the electoral success of extreme right-wing parties. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26(4), 699-717.

Dekker, P., & Praag, C. V. (1990). *Opvattingen over allochtonen in landen van de Europese Gemeenschap*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dhoest, A. (2004). *De verbeelde gemeenschap: 50 jaar Vlaamse tv-fictie en de constructie van een nationale identiteit* (Vol. 8). Leuven University Press.

Doidge, M. (2015). 'If you jump up and down, Balotelli dies': Racism and player abuse in Italian football. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(3), 249-264.

Duke, V., & Crolley, L. (1996). Football spectator behaviour in Argentina: A case of separate evolution. *The Sociological Review*, 44(2), 272-293.

Durkheim, E. (1912). (1976) *The Elementary Forms of the Religious Life*. London: Allen and Unwin.

Edmans, A., Garcia, D., & Norli, Ø. (2007). Sports sentiment and stock returns. *The Journal of Finance*, 62(4), 1967-1998.

- Elias, N., & Scotson, J. L. (1994). *The established and the outsiders* (Vol. 32). Sage.
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Semanya, A. H., & Jackson, L. M. (2005). *Attitudes toward Immigrants and Immigration: The Role of National and International Identity*.
- Fawbert, J. (2011). Social inclusion and social exclusion: 'gentrification' of football fandom?. *Delivering equality in sport and leisure*, 35-48.
- Forbes, K. J., & Rigobon, R. (2002). No contagion, only interdependence: measuring stock market comovements. *The Journal of Finance*, 57(5), 2223-2261.
- Frosdick, S., & Marsh, P. (2013). *Football hooliganism*. Willan.
- Gellner, E., & Breuilly, J. (1983). *Nations and nationalism* (Vol. 1). Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Gibbons, T. (2011). English national identity and the national football team: the view of contemporary English fans. *Soccer & Society*, 12(6), 865-879.
- Grever, M., & Ribbens, K. (2007). *Nationale identiteit en meervoudig verleden* (Vol. 17). Amsterdam University Press.
- Henrard, K. (2001). The interrelationship between individual human rights, minority rights and the right to self-determination and its importance for the adequate protection of linguistic minorities. *The Global Review of Ethnopolitics*, 1(1), 41-61.
- Hobsbawm, E.J. (1997) *On History*. London, Weidenfeld and Nicholson.
- Holmes, M. (1994). Symbols of national identity and sport: The case of the Irish football team. *Irish Political Studies*, 9(1), 81-98.
- Investing. (z.d.). FTSE 100 Historische data. Geraadpleegd op 18 mei 2019, van <https://nl.investing.com/indices/uk-100-historical-data>
- ISSP Research Group (2013): *International Social Survey Programme: National Identity III - ISSP 2013*. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5950 Data file Version 2.0.0, doi:10.4232/1.12312
- Erk, J. (2005). From Vlaams Blok to Vlaams Belang: the Belgian far-right renames itself. *West European Politics*, 28(3), 493-502.

Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Clarendon Press.

Krasnoff, L. S. (2017). Devolution of Les Bleus as a symbol of a multicultural French future. *Soccer & Society*, 18(2-3), 311-319.

Liedenbaum, C., Descheemaeker, L., Easton, M., Noppe, J., Ponsaers, P., Terpstra, J., ... & Verhage, A. (2013). *De wijk achter de botsing. Een onderzoek naar wijken in Nederland en België met ernstige ordeverstoringen (Vol. 7)*. Maklu.

Maddens, B., Billiet, J., & Beerten, R. (2000). *National identity and the attitude towards foreigners in multi-national states: The case of Belgium*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26(1), 45–60. doi:10.1080/136918300115633

Martiniello, M., & Boucher, G. W. (2017). The colours of Belgium: red devils and the representation of diversity. *Visual Studies*, 32(3), 224-235.

Nairn, T. (1988). *The enchanted glass: Britain and its monarchy* (pp. 326-31). London: Radius.

Park, J. (2015). Europe's migration crisis. *New York: Council of Foreign Relations*, 311-325.

Peppard, V., & Riordan, J. (1993). *Playing politics: Soviet sport diplomacy to 1992*. Jai Press Inc..

Schaap, J., & Essed, P. (2017). De terugkeer van Alledaags Racisme. *Sociologie*, 13(1), 93-108.
Shields, R. (1991). The true north strong and free. *Places on the margin: Alternative geographies of modernity*, 162-199.

Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada press.

Stokvis, R. J. A. S. T. (1989). "De populariteit van sporten." **15**(4): 673-696.

Suárez-Orozco, C., & Suárez-Orozco, M. M. (1995). *Transformations: Immigration, family life, and achievement motivation among Latino adolescents*. Stanford University Press.

Sue, D. W. (2010). *Microaggressions and marginality: Manifestation, dynamics, and impact*. John Wiley & Sons.

Timmerman, C., Martiniello, M., Rea, A., Wets, J., Heyse, P., Mahieu, R., & Vanderwaeren, E. (2012). *Vrouwen in hedendaagse migraties: een analyse van de feminisering van de migratie naar België*

Vanthemse, G. (2012). *Belgium and the Congo, 1885-1980*. Cambridge University Press.

Vasili, P. (2012). *The First Black Footballer: Arthur Wharton 1865-1930: An Absence of Memory*. Routledge.

Vlaams Parlement. (z.d.). Vlaams Parlement: Vlaamse Volksvertegenwoordigers: per fractie. Geraadpleegd op 22 maart 2019, van <https://www.vlaamsparlement.be/vlaamse-volksvertegenwoordigers/fractie>

Vlaamse Overheid, Studiedienst van de Vlaamse Regering (Research Centre of the Flemish Government) (Ann Carton), & Walloon Institute of Assessment, Forecasting and Statistics (IWEPS) (Françoise Vanderkelen). (2013). ISSP 2013 – National Identity III (ZA5950). Geraadpleegd van <https://www.gesis.org/issp/modules/issp-modules-by-topic/national-identity/2013/>

Whoscored. (z.d.). UEFA Nations League A Grp. 2. Geraadpleegd op 29 april 2019, van <https://www.whoscored.com/Regions/247/Tournaments/683/Seasons/7213/Stages/15940/Show/International-UEFA-Nations-League-A-2018-2019>

Winner, D. (2013). Challenging racism in European football. ICSS [International Centre for Sport Security] Journal, 1, 56-61.

Wilterdink, N., & Zwaan, T. (1991). Nationalisme, natievorming en modernisering (Nationalism, nation building, and modernization). *Het Europees labyrint*, 253-271.

Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37(1), 36-66.

10. Bijlagen

10.1 Bijlagen bij hypothese 1

Tabel 1

Vertegenwoordigd door de Rode Duivels

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	312	94,3	94,3	94,3
Nee	19	5,7	5,7	100,0
Total	331	100,0	100,0	

Tabel 2

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Rode Duivels affiniteit	330	1	5	4,23	0,815
Valid N (listwise)	330				

10.2 Bijlagen bij hypothese 2

Tabel 3

Correlations

		Rode Duivels affiniteit	Schaal-variabele: affiniteit voor België
Spearman's rho	Rode Duivels affiniteit	Correlation Coefficient	1,000
		Sig. (2-tailed)	,236*
		N	330
	Schaal-variabele: affiniteit voor België	Correlation Coefficient	,236**
		Sig. (2-tailed)	1,000
		N	330

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

10.3 Bijlagen bij hypothese 3

Tabel 4

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,993 ^a	16	0,810
Likelihood Ratio	10,941	16	0,813
Linear-by-Linear Association	3,085	1	0,079
N of Valid Cases	172		

a. 17 cells (68,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Tabel 5

Correlations

		Rode Duivels affiniteit	Regionale verbondenheid
Rode Duivels affiniteit	Pearson Correlation	1	0,134
	Sig. (2-tailed)		0,079
	N	172	172
Regionale verbondenheid	Pearson Correlation	0,134	1
	Sig. (2-tailed)	0,079	
	N	172	172

Tabel 6

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,602 ^a	12	0,883
Likelihood Ratio	7,537	12	0,820
Linear-by-Linear Association	0,056	1	0,813
N of Valid Cases	124		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Tabel 7

Correlations

		Rode Duivels affiniteit	Regionale verbondenheid
Rode Duivels affiniteit	Pearson Correlation	1	-0,021
	Sig. (2-tailed)		0,814
	N	124	124
Regionale verbondenheid	Pearson Correlation	-0,021	1
	Sig. (2-tailed)	0,814	
	N	124	125

Tabel 8

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	17,419 ^a	6	0,008
Likelihood Ratio	14,913	6	0,021
Linear-by-Linear Association	6,248	1	0,012
N of Valid Cases	31		

a. 10 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,19.

Tabel 9

Correlations

		Rode Duivels affiniteit	Regionale verbondenheid
Rode Duivels affiniteit	Pearson Correlation	1	,456**
	Sig. (2-tailed)		0,010
	N	31	31
Regionale verbondenheid	Pearson Correlation	,456**	1
	Sig. (2-tailed)	0,010	
	N	31	31

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabel 10

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,104 ^a	16	0,263
Likelihood Ratio	17,468	16	0,356
Linear-by-Linear Association	4,046	1	0,044
N of Valid Cases	327		

a. 14 cells (56,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,06.

Tabel 11

Correlations

		Rode Duivels affiniteit	Regionale verbondenheid
Rode Duivels affiniteit	Pearson Correlation	1	,111*
	Sig. (2-tailed)		0,044
	N	327	327
Regionale verbondenheid	Pearson Correlation	,111*	1
	Sig. (2-tailed)	0,044	
	N	327	328

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

10.4 Bijlagen bij hypothese 4

Tabel 12

Beursevoluties				
	BEL20	CAC 40	FTSE 100	
5/07/18	0.73%	0.86%	0.40%	
6/07/18	0.63%	0.18%	0.19%	
9/07/18	0.70%	0.42%	0.92%	
10/07/18	0.17%	0.67%	0.05%	
11/07/18	-0.62%	-1.48%	-1.30%	
12/07/18	0.57%	0.97%	0.78%	
15/11/18	-0.36%	-0.70%	0.06%	
16/11/18	0.10%	-0.17%	-0.34%	
19/11/18	-0.75%	-0.79%	-0.19%	
20/11/18	-2.08%	-1.21%	-0.76%	

(Bronnen: Investing (z.d.), Country Economy (z.d.), Beursduivel (z.d.) en (z.d.-b))

10.5 Bijlagen bij hypothese 5

Tabel 13

Descriptives

Houding t.o.v.
Immigranten

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Belgische origine	295	2,4381	0,80810	0,04705	2,3455	2,5307	1,00	4,75
EU origine	23	2,4130	0,85039	0,17732	2,0453	2,7808	1,25	4,25
Niet-EU origine	13	2,9744	0,59840	0,16597	2,6127	3,3360	2,00	4,00
Total	331	2,4575	0,80871	0,04445	2,3700	2,5449	1,00	4,75

Tabel 14

ANOVA

Houding t.o.v.
Immigranten

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	3,629	2	1,814	2,805	0,062
Within Groups	212,195	328	0,647		
Total	215,824	330			

Tabel 15

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.	
Houding t.o.v. Immigranten	Based on Mean	1,027	2	328	0,359
	Based on Median	1,128	2	328	0,325
	Based on Median and with adjusted df	1,128	2	326,199	0,325
	Based on trimmed mean	1,041	2	328	0,354

Tabel 16

			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	Belgische origine	EU origine	0,02509	0,17413	0,989
		Niet-EU origine	-0,53622	0,22794	0,050
	EU origine	Belgische origine	-0,02509	0,17413	0,989
		Niet-EU origine	-0,56132	0,27909	0,111
	Niet-EU origine	Belgische origine	0,53622	0,22794	0,050
		EU origine	0,56132	0,27909	0,111
Games-Howell	Belgische origine	EU origine	0,02509	0,18345	0,990
		Niet-EU origine	-,53622*	0,17251	0,020
	EU origine	Belgische origine	-0,02509	0,18345	0,990
		Niet-EU origine	-0,56132	0,24287	0,069
	Niet-EU origine	Belgische origine	,53622*	0,17251	0,020
		EU origine	0,56132	0,24287	0,069

10.6 Bijlagen bij hypothese 6

Tabel 17

	Scores Whoscored		Scores Whoscored	
	België - IJsland		Zwitserland - België	
T. Courtois	6.9		T. Courtois	5.7
D. Boyata	7.0		D. Boyata	6.3
V. Kompany	7.2		V. Kompany	6.4
T. Alderweireld	7.3		T. Alderweireld	5.7
T. Hazard	7.6		T. Hazard	8.0
A. Witsel	7.3		A. Witsel	6.4
Y. Tielemans	8.0		Y. Tielemans	6.7
T. Meunier	7.7		T. Meunier	7.1
E. Hazard	7.7		E. Hazard	6.6
M. Batshuayi	8.4		N. Chadli	5.7
D. Mertens	7.3		D. Mertens	6.9
H. Vanaken	6.3		D. Origi	6.0
J. Denayer	6.1		M. Batshuayi	6.3
A. Januzaj	6.4			

(Bron: Whoscored (z.d.))

Tabel 18

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
R_RD_Etnisch	331	1,00	5,00	4,5589	0,76198
R_RD_LieverBelg	331	1,00	5,00	4,2326	0,98024
Valid N (listwise)	331				

10.6.1 Bijlagen bij hypothese 6a

Tabel 19

Correlations

			Houding etnische Rode Duivels	Houding etnische minderheden
Spearman's rho	Houding etnische Rode Duivels	Correlation Coefficient	1,000	,368
		Sig. (2-tailed)		0,00
		N	331	33
	Houding etnische minderheden	Correlation Coefficient	,368**	1,00
		Sig. (2-tailed)	0,000	
		N	331	33

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

10.7 Bijlagen bij hypothese 7

10.7.1 Bijlagen bij hypothese 7a

Tabel 20

Descriptive Statistics					
Respondenten verdeeld in twee leeftijdsgroepen					
		Mean	Std. Deviation	N	
Houding etnische minderheden	Jonge fans	2,5517	0,80414	208	
	Oude fans	2,2981	0,79445	123	
	Total	2,4575	0,80871	331	
Houding etnische Rode Duivels	Jonge fans	4,3029	0,60472	208	
	Oude fans	4,2385	0,65219	123	
	Total	4,2790	0,62258	331	

Tabel 21

Pairwise Comparisons

Dependent Variable			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b
Houding etnische minderheden	Jonge fans	Oude fans	,254*	0,091	0,006
	Oude fans	Jonge fans	-,254*	0,091	0,006
Houding etnische Rode Duivels	Jonge fans	Oude fans	0,064	0,071	0,364
	Oude fans	Jonge fans	-0,064	0,071	0,364

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

Tabel 22

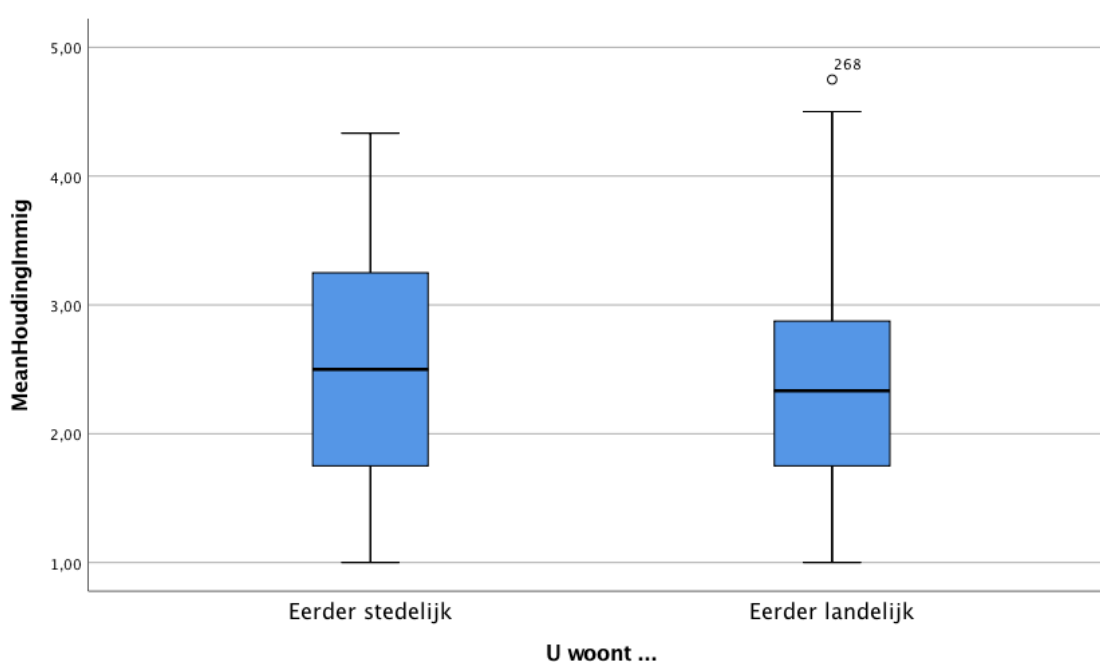
Multivariate Tests

	Value	F	Error df	Sig.	Partial Eta Squared
Pillai's trace	0,023	3,875 ^a	328,000	0,022	0,023
Wilks' lambda	0,977	3,875 ^a	328,000	0,022	0,023
Hotelling's trace	0,024	3,875 ^a	328,000	0,022	0,023
Roy's largest root	0,024	3,875 ^a	328,000	0,022	0,023

Each F tests the multivariate effect of Respondenten verdeeld in twee leeftijdsgroepen. These tests are based on the linearly independent pairwise comparisons among the estimated marginal means.

10.7.2 Bijlagen bij hypothese 7b

Boxplot 23

Tabel 24

Tests of Normality

U woont ...		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Houding immigranten	Eerder stedelijk	0,083	136	0,024	0,969	136	0,003
	Eerder landelijk	0,076	195	0,008	0,980	195	0,008

a. Lilliefors Significance Correction

Tabel 25

Independent Samples Test

Levene's Test for Equality of Variances

		F	Sig.
Houding immigranten	Equal variances assumed	8,146	0,005
	Equal variances not assumed		

t-test for Equality of Means

		t	df	Sig. (2-tailed)
Houding immigranten	Equal variances assumed	1,877	329	0,061
	Equal variances not assumed	1,818	255,930	0,070

t-test for Equality of Means

Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
0,16895	0,09000	-0,00811	0,34601
0,16895	0,09294	-0,01406	0,35197

Tabel 26

Group Statistics

U woont ...		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Houding immigranten	Eerder stedelijk	136	2,5570	0,88922	0,07625
	Eerder landelijk	195	2,3880	0,74194	0,05313

10.7.3 Bijlagen bij hypothese 7c

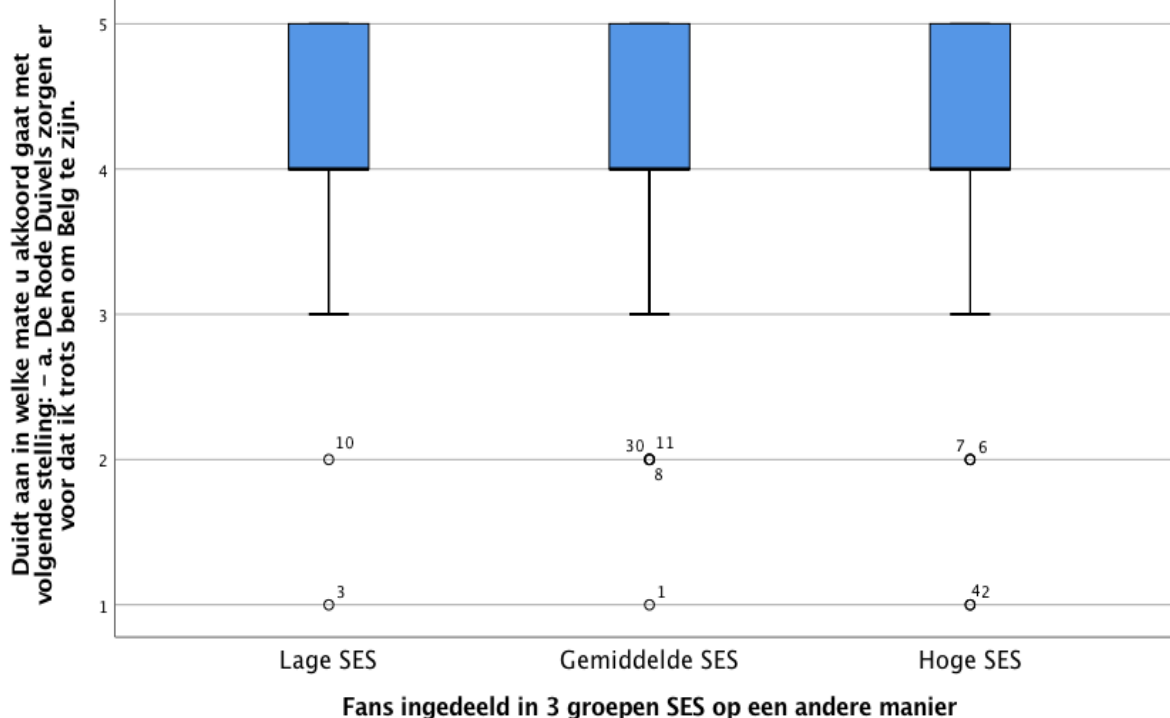
Tabel 27

Descriptives

Rode Duivels
affiniteit

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Lage SES	61	4,30	0,823	0,105	4,08	4,51
Gemiddelde SES	159	4,23	0,765	0,061	4,11	4,35
Hoge SES	95	4,17	0,883	0,091	3,99	4,35
Total	315	4,23	0,812	0,046	4,14	4,32

Boxplot 28

Tabel 29

Tests of Normality

	SES-groepen	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Rode Duivels affiniteit	Lage SES	0,263	61	0,000	0,749	61	0,000
	Gemiddelde SES	0,261	159	0,000	0,777	159	0,000
	Hoge SES	0,277	95	0,000	0,774	95	0,000

a. Lilliefors Significance Correction

Tabel 30

Test of Homogeneity of Variances

		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Rode Duivels affiniteit	Based on Mean	0,353	2	312	0,703
	Based on Median	0,499	2	312	0,608
	Based on Median and with adjusted df	0,499	2	308,309	0,608
	Based on trimmed mean	0,403	2	312	0,669

Tabel 31

ANOVA

Rode Duivels
affiniteit

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	0,613	2	0,307	0,463	0,630
Within Groups	206,384	312	0,661		
Total	206,997	314			

Tabel 32

Robust Tests of Equality of Means

Rode Duivels affiniteit

	Statistic ^a	df1	df2	Sig.
Welch	0,420	2	146,426	0,658

a. Asymptotically F distributed.

Tabel 33

Correlations

		SES-score	Rode Duivels affiniteit
Spearman's rho	SES-score	Correlation Coefficient	1,000
		Sig. (2-tailed)	-0,057
		N	0,311
	Rpde Duivels affiniteit	Correlation Coefficient	317
		Sig. (2-tailed)	316
		N	-0,057
		0,311	1,000
		316	330

10.7.4 Bijlagen bij hypothese 7d

Tabel 34

Correlations

		SES-score	Rode Duivels affiniteit
Spearman's rho	SES-score	Correlation Coefficient	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,873
		N	12
	Rode Duivels affiniteit	Correlation Coefficient	-0,052
		Sig. (2-tailed)	0,873
		N	12

10.7.5 Bijlagen bij hypothese 7e

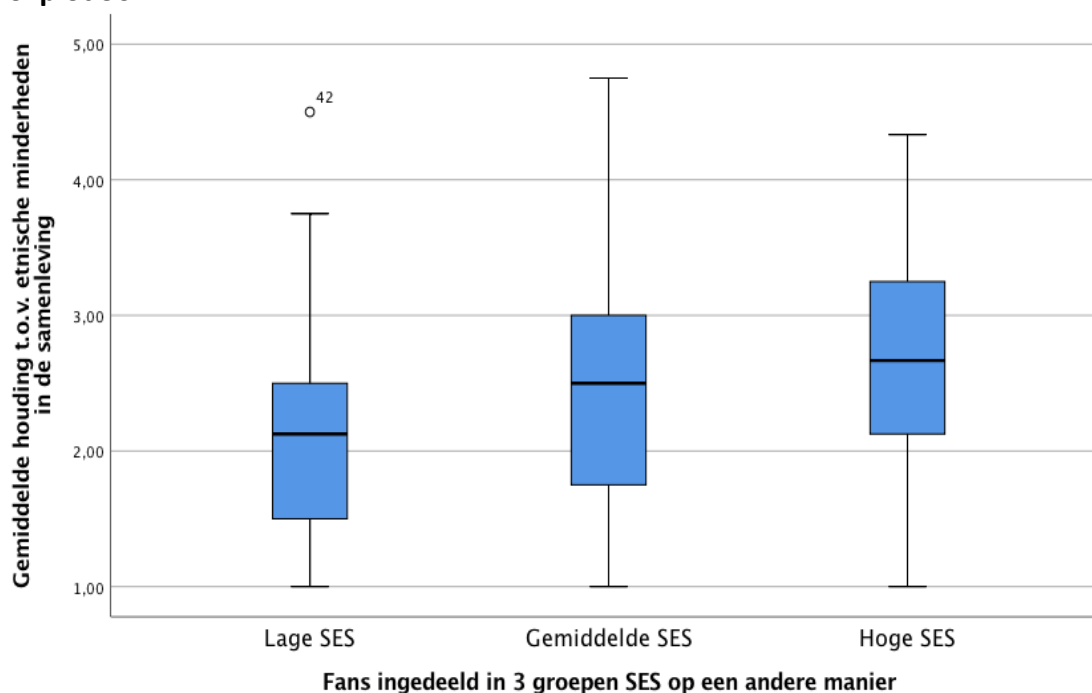
Tabel 35

Descriptives

Houding
immigranten

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
Lage SES	62	2,1250	0,75624	0,09604	1,9330	2,3170
Gemiddelde SES	159	2,4251	0,75270	0,05969	2,3072	2,5430
Hoge SES	95	2,6956	0,83862	0,08604	2,5248	2,8664
Total	316	2,4475	0,80255	0,04515	2,3587	2,5363

Boxplot 36

Tabel 37

Tests of Normality

SES groepen	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk			
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.	
Houding immigranten	Lage SES	0,109	62	0,063	0,957	62	0,029
	Gemiddelde SES	0,073	159	0,038	0,980	159	0,022
	Hoge SES	0,104	95	0,014	0,974	95	0,057

a. Lilliefors Significance Correction

Tabel 38

Test of Homogeneity of Variances

		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Houding immigranten	Based on Mean	1,165	2	313	0,313
	Based on Median	1,136	2	313	0,322
	Based on Median and with adjusted df	1,136	2	312,275	0,322
	Based on trimmed mean	1,156	2	313	0,316

Tabel 39

ANOVA

Houding immigranten

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12,377	2	6,188	10,167	0,000
Within Groups	190,510	313	0,609		
Total	202,887	315			

Tabel 40

Multiple Comparisons

Houding immigranten

(I) Fans ingedeeld in 3 groepen SES			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	Lage SES	Gemiddelde SES	-,30005*	0,11681	0,029
		Hoge SES	-,57061*	0,12737	0,000
	Gemiddelde SES	Lage SES	,30005*	0,11681	0,029
		Hoge SES	-,27056*	0,10117	0,021
	Hoge SES	Lage SES	,57061*	0,12737	0,000
		Gemiddelde SES	,27056*	0,10117	0,021

Tabel 41

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable:

Houding immigranten

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	12,377 ^a	2	6,188	10,167	0,000	0,061
Intercept	1593,572	1	1593,572	2618,174	0,000	0,893
SESGroepen2	12,377	2	6,188	10,167	0,000	0,061
Error	190,510	313	0,609			
Total	2095,840	316				
Corrected Total	202,887	315				

a. R Squared = ,061 (Adjusted R Squared = ,055)

Tabel 42

Correlations

		SES-score	Houding immigranten
Spearman's rho	SES-score	Correlation Coefficient	1,000
		Sig. (2-tailed)	,237**
		N	317
	Houding immigranten	Correlation Coefficient	,237**
		Sig. (2-tailed)	1,000
		N	317

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

10.7.6 Bijlagen bij hypothese 7f

Tabel 43

Correlations

			Regionale affiniteit	Houding
Spearman's rho	Regionale affiniteit	Correlation Coefficient	1,000	-0,114
		Sig. (2-tailed)		0,137
		N	172	172
	Houding	Correlation Coefficient	-0,114	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,137	
		N	172	172

Tabel 44

Correlations

			Regionale affiniteit	Houding
Spearman's rho	Regionale affiniteit	Correlation Coefficient	1,000	0,078
		Sig. (2-tailed)		0,381
		N	127	127
	Houding	Correlation Coefficient	0,078	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,381	
		N	127	127

Tabel 45

Correlations

			Regionale affiniteit	Houding
Spearman's rho	Regionale affiniteit	Correlation Coefficient	1,000	-0,035
		Sig. (2-tailed)		0,849
		N	32	32
	Houding	Correlation Coefficient	-0,035	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,849	
		N	32	32

10.8 Survey

Nederlands

Introductie tekst

Kies uw taal rechtsboven / choisissez vôtre langue en haut à droite

Beste voetballiefhebber,

Hartelijke dank dat u wenst mee te werken aan dit onderzoek over fangedrag, identiteit en sociale diversiteit. Wij leggen u een korte vragenlijst voor en vragen u of u deze volledig wil invullen. De duurtijd om deze in te vullen is ongeveer 8 minuten.

Niet alleen draagt u bij tot een interessant onderzoeksproject, u helpt ook een student bij zijn Masterproject, en bovendien maakt u kans om **een gesigneerd shirt van een Rode Duivel te winnen!**

Wij melden graag vooraf dat **uw gegevens volledig anoniem worden verwerkt**, en dat uw persoonsgegevens na afloop van de prijstrekking uit onze database worden verwijderd. Wij vragen u dan ook zo oprecht mogelijk te zijn in uw antwoorden.

Veel succes met het invullen van de vragenlijst!

Tussentitel 1

De volgende vragen gaan over uw affiniteit met de Rode Duivels.

Affiniteit met de Rode Duivels 1

U bent lid van een supportersclub van de Rode Duivels

- Ja, van 1895.
- Ja, van een andere fanclub dan 1895.
- Ja, van meerdere fanclubs.
- Nee, ik ben geen lid van een fanclub.

U heeft de wedstrijd België-IJsland van 15 november 2018 gezien.

- Ja, ik was in het stadion.

- Ja, maar niet in het stadion (op televisie/tablet/computer, enzovoort).
- Nee, ik heb de wedstrijd niet gezien.

Waar was uw plaats in het stadion?

- Ik zat achter het doel (korte zijde van het veld).
- Ik zat aan de zijkant (lange zijde van het veld).
- Ik zat op een VIP-plaats.

Geef de spelers van de wedstrijd België-IJsland een score op basis van hun prestaties (0 = uiterst slecht; 10 = uiterst goed).

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Courtois, Thibaut												<input type="text"/>
Alderweireld, Toby												<input type="text"/>
Boyata, Dedryck												<input type="text"/>
Kompany, Vincent												<input type="text"/>
Meunier, Thomas												<input type="text"/>
Hazard, Thorgan												<input type="text"/>
Witsel, Axel												<input type="text"/>
Tielemans, Youri												<input type="text"/>
Hazard, Eden												<input type="text"/>
Batshuayi, Michy												<input type="text"/>
Mertens, Dries												<input type="text"/>
Januzaj, Adnan												<input type="text"/>
Vanaken, Hans												<input type="text"/>

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Denayer, Jason												<input type="text"/>

U heeft de wedstrijd van 18 november Zwitserland-België gezien?

- Ja, ik was in het stadion.
- Ja, maar niet in het stadion (op televisie/tablet/computer, enzovoort).
- Nee, ik heb de wedstrijd niet gezien.

Geef de spelers van de wedstrijd Zwitserland-België een score op basis van hun prestaties (0 = uiterst slecht; 10 = uiterst goed).

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Courtois, Thibaut												<input type="text"/>
Alderweireld, Toby												<input type="text"/>
Boyata, Dedryck												<input type="text"/>
Kompany, Vincent												<input type="text"/>
Meunier, Thomas												<input type="text"/>
Hazard, Thorgan												<input type="text"/>
Witsel, Axel												<input type="text"/>
Tielemans, Youri												<input type="text"/>
Hazard, Eden												<input type="text"/>
Mertens, Dries												<input type="text"/>
Chadli, Nacer												<input type="text"/>
Origi, Divock												<input type="text"/>

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Batshuayi, Michy												

Affiniteit met de Rode Duivels 2

Voelt u zich op een of andere manier vertegenwoordigd door het Belgische nationale elftal, de Rode Duivels?

- Ja
 Nee

Vindt u dat enkel een Belg hoofdcoach mag zijn van de Rode Duivels?

- Ja, enkel iemand met de Belgische nationaliteit mag hoofdcoach zijn van de Rode Duivels.
 Nee, iemand met een andere nationaliteit mag coach zijn van de Rode Duivels.

Duidt aan in welke mate u akkoord gaat met volgende stelling:

	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	Neutraal	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
a. De Rode Duivels zorgen er voor dat ik trots ben om Belg te zijn.	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u een supporter van een specifieke voetbal club uit de Jupiler Pro League (1A) of de Proximus League (1B)?

- Ja
 Nee

Van welke club bent u supporter?

- Anderlecht
 Antwerp
 Cercle Brugge
 Charleroi
 Club Brugge
 Eupen
 KAA Gent
 KRC Genk
 KV Kortrijk
 Lokeren
 Moeskroen
 KV Oostende
 Standard
 STVV

- Waasland Beveren
- Zulte Waregem
- Beerschot Wilrijk
- KV Mechelen
- Lommel SK
- OH Leuven
- Roeselare
- Tubeke
- Union
- Westerlo

Tussentitel 2

De volgende vragen gaan over uw affiniteit met, en meningen over, België en haar regio's.

Nationale identiteit

In welke mate voelt u zich verbonden met ...

	Helemaal niet verbonden	Eerder niet verbonden	Neutraal	Eerder verbonden	Heel erg verbonden
Uw gemeente of stad	☐	☐	☐	☐	☐
Uw gewest (Vlaanderen, Wallonië, Brussel)	☐	☐	☐	☐	☐
België	☐	☐	☐	☐	☐
Europa	☐	☐	☐	☐	☐

Hoe trots bent u om Belg te zijn?

- Erg trots
- Eerder trots
- Neutraal
- Eerder niet trots
- Helemaal niet trots
- Ik ben geen Belg
- Weet niet

Hoe trots bent u op België wat betreft volgende zaken?

	Helemaal niet trots	Eerder niet trots	Neutraal	Eerder trots	Heel trots
a. De manier waarop democratie werkt in België.	☐	☐	☐	☐	☐
b. De politieke invloed van België in de wereld.	☐	☐	☐	☐	☐
c. De Belgische economische prestaties.	☐	☐	☐	☐	☐

	Helemaal niet trots	Eerder niet trots	Neutraal	Eerder trots	Heel trots
d. Het Belgische systeem van sociale zekerheid.	☐	☐	☐	☐	☐
e. De Belgische wetenschappelijke en technologische prestaties.	☐	☐	☐	☐	☐
f. Prestaties van Belgische sporters en sportteams.	☐	☐	☐	☐	☐
g. Duid "Helemaal niet trots" aan.	☐	☐	☐	☐	☐
h. De Belgische krijgsmacht.	☐	☐	☐	☐	☐
i. De Belgische geschiedenis.	☐	☐	☐	☐	☐
j. De mate waarin de Belgische overheid alle groepen in de samenleving gelijk behandelt.	☐	☐	☐	☐	☐
g. De Belgische prestaties in kunst en literatuur.	☐	☐	☐	☐	☐

Tussentitel 3

De volgende vragen betreffen uw mening over diversiteit en immigratie.

Diversiteit en immigratie

Immigranten zijn voor de Belgische samenleving...

	Erg nadelig	Eerder nadelig	Niet voordelig, ook niet nadelig	Eerder voordelig	Erg voordelig
	☐	☐	☐	☐	☐

Vindt u dat het aantal immigranten in België vandaag de dag ...

- veel hoger zou moeten zijn.
- een beetje hoger zou moeten zijn.
- hetzelfde zou moeten blijven zoals het nu is.
- een beetje lager zou moeten zijn.
- veel lager zou moeten zijn.
- ik weet het niet.

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken?

	Sterk oneens	Eerder oneens	Niet eens, niet oneens	Eerder eens	Sterk eens
a. Mensen die de Belgische gewoonten en tradities niet delen, kunnen nooit volledig Belg worden.	☐	☐	☐	☐	☐
b. Etnische minderheden zouden steun van de regering moeten krijgen om hun gewoonten en tradities in stand te houden.	☐	☐	☐	☐	☐

Welke van deze beweringen over immigranten sluit het dichtst aan bij uw mening?

- Immigranten dienen hun eigen cultuur te behouden en hoeven zich niet aan te passen aan de Belgische cultuur.
- Immigranten dienen hun eigen cultuur te behouden en zich daarnaast ook aan te passen aan de Belgische cultuur.
- Immigranten dienen hun eigen cultuur op te geven en zich volledig aan te passen aan de Belgische cultuur.
- Ik weet het niet.

Duidt aan in welke mate u akkoord gaat met volgende stellingen

	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	Neutraal	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
a. Ik vind dat de huidige kern van de Rode Duivels de Belgische samenleving goed weerspiegelt.	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik vind dat spelers met een andere etnische achtergrond zoals, bv. Romelu Lukaku, Marouane Fellaini en Adnan Januzaj, niet de Belgische nationaliteit vertegenwoordigen.	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik heb liever meer spelers zonder een andere etnische afkomst zoals, bv. Kevin De Bruyne en Thibaut Courtois, bij de Rode Duivels omdat ik vind dat zij de Belgische nationaliteit beter vertegenwoordigen.	☐	☐	☐	☐	☐

Tussentitel 4

De volgende vragen betreffen uw fysieke en sociale gegevens.

Socio-demografische variabelen

U bent een ...

- Man
- Vrouw

Wat is uw leeftijd (jaar) op de dag van vandaag?

In welk gewest woont u?

- Vlaams Gewest
- Waals Gewest
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest

U woont ...

- Eerder stedelijk
- Eerder landelijk

Wat is uw hoogst behaalde diploma?

- Geen
- Lager onderwijs
- Secundair onderwijs
- Hoger onderwijs - niveau bachelor/regentaat
- Hoger onderwijs - niveau master/licentiaat of hoger

De volgende vraag peilt naar uw netto beschikbaar gezinsinkomen. Indien u geen gezin heeft is dit gewoon uw persoonlijk netto beschikbaar inkomen. Mogen wij u er nogmaals op wijzen dat deze gegevens strikt **ANONIEM** worden verwerkt.

Het netto beschikbare gezinsinkomen omvat ondermeer:

- Netto arbeidsinkomen (lonen, inkomsten van zelfstandigen)
- Netto werkloosheidsuitkering
- Netto uitkering wegens ouderschap, loopbaanonderbreking e.d.
- Netto ziekte- of invaliditeitsuitkering
- Netto wettelijk pensioen
- Netto pensioen uit bedrijfsfonds e.d.
- Leefloon
- Studiebeurzen
- Huurinkomsten
- Kinderbijslag en/of schoolpremie
- Ontvangen alimentatiegelden (+)
- Betaalde alimentatiegelden (-)
- Opbrengsten uit vermogen
- Terugbetaling (+) door of bijbetaling (-) aan de belastingen
- Opbrengsten uit "zwart werk"

Onder netto wordt verstaan: na aftrek van sociale bijdragen en voorheffing, dus het bedrag dat u feitelijk ontvangt.

In welke categorie bevindt uw/jullie netto beschikbaar gezinsinkomen zich?

- Minder dan €1139 per maand
- €1140 tot €1999
- €2000 tot €3999
- €4000 tot €7999
- Meer dan €8000
- Ik draag niet bij tot het gezinsinkomen

Hoeveel mensen dragen er bij tot jullie gezinsinkomen?

- 1

- 2
- 3
- 4
- 5

In welk land zijn u en uw ouders geboren?

Mocht u of uw ouders 'per toeval' geboren zijn in het buitenland om vervolgens onmiddellijk terug naar België te keren, dan mag u gewoon 'België' aanduiden.

	België	Frankrijk	Italië	Marokko	Nederland	Turkije	Elders
U	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vader	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moeder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

U duidde 'ergens anders' aan, waar precies bent U dan geboren?

U duidde 'ergens anders' aan, waar precies is uw VADER dan geboren?

U duidde 'ergens anders' aan, waar precies is uw MOEDER dan geboren?

Prijs informatie

U maakt kans om het gesigneerd shirt van een van de Rode Duivels te winnen. Wij herhalen dat uw gegevens anoniem zullen worden verwerkt en uw persoonsgegevens zullen worden verwijderd na de prijstrekking.

- Ik wens WEL deel te nemen aan de wedstrijd
- Ik wens NIET deel te nemen aan de wedstrijd

Vul uw gegevens in om deel te nemen aan de wedstrijd. Indien u een prijs wint wordt u hier van op de hoogte gebracht.

Voornaam

Achternaam

E-mailadres